Sfântul Simeon
Arhiepiscopul Tesalonicului

Erminia dumnezeiescului Simbol al credinţei ortodoxe

colecţia

CREDINŢA ORTODOXĂ

Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă

colecţia

Credinţa Ortodoxă

SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI

ERMINIA DUMNEZEIESCULUI SIMBOL AL CREDINȚEI ORTODOXE

SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI

ERMINIA DUMNEZEIESCULUI SIMBOL AL CREDINȚEI ORTODOXE

Carte tipărită cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Traducere din limba greacă veche şi note
de drd. Nicuşor Deciu

Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă
Bucureşti 2010

Tehnoredactare şi viziune grafică: Florin Leonte
Corectura: Elena Tăbuş

© Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 2010

ISBN 978-973-616-164-3

Cuvânt înainte

Deşi iubea mult smerenia şi discreţia, Sfântul Simeon al Tesalonicului a fost totuşi implicat în evenimentele bisericeşti şi sociale prin care a trecut comunitatea păstorită de el. Vremurile grele prin care a trecut Imperiul Bizantin în timpul său au făcut, probabil, ca atenţia cronografilor să se îndrepte mai mult spre evenimentele politice şi spre personalităţile care au jucat un rol important în cadrul acestora, decât spre cei ce au slujit cu smerenie Biserica lui Hristos.

Despre Sfântul Simeon se ştie că s-a născut în a doua jumătate a secolului al XIV-lea în Constantinopol, dar nu se cunoaşte exact numele său de mirean, nici în ce familie s-a născut. A îmbrăţişat de tânăr viaţa monahală în mănăstirea „Xantopolilor" din capitala Bizanţului, primind numele de Simeon. În această perioadă a vieţii sale monastice s-a familiarizat cu slujbele de la catedrala „Sfânta Sofia" şi a putut cunoaşte în acest fel Liturghia patriarhală precum şi semnificaţiile simbolice şi duhovniceşti ale acesteia. Sfântul

Simeon a scris chiar o explicare a Liturghiei (*Despre Sfânta Liturghie*), în care a combătut cu multă competență atât practicile liturgice eterodoxe, cât şi practica liturgică latină (azima, împărtăşirea sub o singură formă, obiecțiile latine împotriva epiclezei, amânarea Tainei Mirungerii în cazul copiilor botezați, hirotonia prin ungere în loc de punerea mâinilor etc). Caracteristică în explicarea Sfintei Liturghii la Sfântul Simeon al Tesalonicului nu este neapărat polemica (combaterea practicilor, a inovațiilor latine şi a ereziilor liturgice mai vechi), ci mai ales pledoaria sa fierbinte pentru păstrarea nealterată a tradiției liturgice ortodoxe.

În 1416/17 Sfântul Simeon ajunge *arhiepiscop al cetății Tesalonicului*, pe care a păstorit-o într-o perioadă extrem de grea şi tensionată din istoria Bizanțului. În timpul păstoririi sale, Tesalonicul se afla de 200 de ani sub ocupație latină (1204-1430), pentru ca imediat după aceea să cadă sub ocupație otomană pentru aproape 500 de ani (1430-1912). Având în vedere acest context istoric tulbure, Sfântul Simeon a fost foarte preocupat de ortodoxia credinței celor pe care îi păstorea. Această grijă a Arhiepiscopului față

de comunitatea creştină ortodoxă din Tesalonic s-a exprimat în mod creator prin alcătuirea de scrieri cu conținut dogmatic, liturgic, tâlcuiri ale Sfintelor Taine, dar şi de lucrări polemice îndreptate împotriva rătăcirilor dogmatice ale latinilor (mai cu seamă *Filioque*), dar şi împotriva prozelitismului islamic, care însoțea prezența militară otomană din ce în ce mai puternică. El a fost, de asemenea, un mare animator al spiritului liturgic, făcând numeroase apeluri către clerici de a nu-şi uita înalta lor misiune de călăuze duhovniceşti ale poporului. Opera Sfântului Simeon are, în întregimea ei, semnificația şi valoarea unei autentice apologii a Ortodoxiei, în care sunt explicate temeiurile dogmatice, istorice şi simbolice ale instituțiilor şi ale tradițiilor de cult ale Bisericii Ortodoxe, valorificând şi în acelaşi timp valorizând tezaurul dogmatic şi liturgic al creştinătății.

Implicat activ în viața Bisericii, profund preocupat de lucrarea rugăciunii, Sfântul Simeon a reuşit să rămână un nevoitor isihast în mijlocul unei lumi zbuciumate, fiind unul dintre ultimii discipoli ai Sfântului Grigorie Palama. Sfaturi practice despre rugăciune, exprimate într-un limbaj clar şi concis, sunt

presărate în toate scrierile sale. Pentru Sfântul Simeon rugăciunea constituie activitatea esențială a omului, prin care acesta ajunge să trăiască nedespărțit de Dumnezeu. În acest sens, el consideră că rugăciunea neîncetată este chemarea numelui Mântuitorului Iisus Hristos de către toți creştinii: preoți, monahi şi mireni.

Volumul de față cuprinde trei scrieri dogmatice de mai mică întindere: 1. ***Erminie cuprinzătoare a dumnezeiescului Simbol al credinței ortodoxe***, 2. ***Expunere despre dogmele din Sfântul Simbol şi de unde au fost ele adunate, şi împotriva cui au fost ele rânduite***, 3. ***Douăsprezece capete ce cuprind dumnezeiescul Simbol şi pe scurt despre virtuți***. Aceste lucrări ale Sfântului Simeon al Tesalonicului ne descoperă o viziune teologică centrată pe explicarea amănunțită a **Crezului ortodox**, a modului cum a fost acesta alcătuit pe baza Scripturilor şi a teologiei Sfinților Părinți, în cadrul primelor două Sinoade Ecumenice de la Niceea (325) şi Constantinopol (381). Pentru Sfântul Simeon proba autenticității credinței este Sfânta Tradiție a Bisericii, care îşi are izvorul în Hristos Însuşi. De aceea, actul teologhisirii trebuie să se facă conform aces-

teia: *„În acest chip teologhisesc Sfinții Părinți, aşa cum a spus Dumnezeu Cuvântul, nefiind aceştia îndrăzneți sau samavolnici şi cu cugetare trufaşă, căci nu au spus lucruri născocite de ei, ci câte au primit de la Învățătorul au învățat"*.

Următor fidel al Sfinților Părinți, Sfântul Simeon al Tesalonicului a propovăduit şi tâlcuit cu talent şi înțelepciune dogmele Bisericii celei una a lui Hristos:

„Aşadar, credem într-o singură Biserică, întrucât acelaşi Dumnezeu este al Legii şi al harului, iar Biserica s-a făcut una, a îngerilor şi a oamenilor, întemeiată fiind pe temelia Apostolilor şi a Proorocilor, de asemenea una este şi credința, unul este Botezul, Unul Hristos, care a strâns-o pe aceasta în jurul Lui, fiind <<piatra cea din capul unghiului>> şi întemeiere a acesteia; sfântă, aşadar, ca aceea care este cu Duhul sfințită şi cu Hristos unită prin Botez şi prin Mirungere, prin Preoție şi prin Euharistie şi prin celelalte Taine, fără de pată fiind şi logodită lui Hristos".

Explicarea clară şi concisă a *Crezului Niceo-Constantinopolitan*, realizată de Sfântul Simeon al Tesalonicului, a fost tradusă în această nouă ediție românească de un tânăr

teolog român cunoscător de limbă greacă, Nicuşor Deciu, după ce prima traducere în română, însă cu caractere chirilice, a fost făcută de monahul Chesarie în anul 1765. În acest an 2010, declarat în Patriarhia Română drept *An Omagial al Crezului Ortodox şi al Autocefaliei româneşti*, binecuvântăm cu multă bucurie tipărirea acestor trei importante scrieri ale celui între Sfinţi Părintelui nostru Simeon al Tesalonicului, în colecţia „Credinţa ortodoxă" a Editurii Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, spre slava Preasfintei Treimi şi spre întărirea credinţei ortodoxe a binecredincioşilor noştri creştini.

†DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ERMINIE CUPRINZĂTOARE A DUMNEZEIESCULUI ŞI SFINŢITULUI SIMBOL AL DESĂVÂRŞITEI NOASTRE CREDINŢE ORTODOXE A CREŞTINILOR, FĂCUTĂ DE SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI*

Cât priveşte sfinţitul Simbol al unicei şi adevăratei noastre credinţe a creştinilor, care este tuturor necesar şi mântuitor, iară nouă[1]

* Scrierile cuprinse în acest volum au fost traduse după ediţia PG 155, 292A-312D; 313A-319C; 320A-323B. De asemenea, a fost consultată şi vechea ediţie în limba română cu caractere chirilice, din anul 1765, tradusă de monahul Chesarie.

[1] Sf. Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, nu impune cu superioritate ţinerea Simbolului credinţei ortodoxe de către ceilalţi membrii ai Bisericii, ci el, în primul rând, se supune hotărârilor dogmatice, cele

înaintea oricui altcuiva, tot credinciosul să-l țină nevătămat chiar până la silabă și accent[2], și să-l propovăduiască cu tot sufletul, și la vremea potrivită să-l mărturisească, după putință. Iar cei ce au cunoștință mai mare și cei ce au primit demnitatea învățătorească, trebuie să săvârșească mai cu seamă acest lucru[3] înaintea altor datorii, și chiar sufletul să și-l pună pentru el dacă împrejurarea o cere cu necesitate. Prin urmare, și noi [trebuie să ținem credința], cei ce suntem mai mici decât cei mai mici ai Bisericii în privința cunoștinței și a învățăturii. Însă fiind învredniciți lucrurilor celor mari ale Bisericii, cu harul Iubitorului de oameni Dumnezeu chemați în demnitatea învățătorească și a arhieriei, pentru cei ce se apropie și doresc să învețe, și pentru cei ce se împotrivesc sau au o cugetare lipsită de evlavie sau posedă o credință eretică, gândim că este drept ca ceea ce credem și purtăm în suflet, să propovăduim cu limba, și să învățăm, și cu scrieri să mărturisim și să tâlcuim acest dumnezeiesc Simbol pe cât ne va fi cu putință, pentru arătarea credinței noastre ortodoxe unice și adevărate. Ca să fie aceasta mai ales celor credincioși sprijin și veselie, iar necredincioșilor și ereticilor, mustrare și certare. Iar nouă să ne dea Dumnezeu supunere (ascultare) către Sfinții Părinți, și față de mărturisirea lor, deopotrivă curată și sigură. [Iar noi] nu pe altele, ci pe cuvintele acestor Părinți suntem întemeiați și pe mărturisirea lor, fiind, adică, acest Sfânt Simbol semnul credinței, așa cum cu cuviință l-au alcătuit ei și l-au expus prin cuvintele [articolelor]. Cu totul fără de inovații îl ținem și noi și-l mărturisim cu sufletul, cu cuvântul și cu lucrurile, așa cum îl propovăduim în Biserică în toate zilele. Voiesc a spune de Simbolul credinței, pe care l-a scris și l-a adeverit cel dintâi Sinod de la Niceea, al celor trei sute optsprezece Sfinți Părinți, din timpul evlaviosului împărat Constantin, și

---

inspirate de Duhul Sfânt, fixate în scris prin hotărârile Sinoadelor Ecumenice, pe care, în virtutea slujirii sale episcopale, le păzește în continuare, ca pe o datorie de căpetenie.

[2] Desigur, este vorba de originalul Crezului în limba greacă, unde chiar un accent greșit poate denatura sensul unui cuvânt.

[3] Adică, mărturisirea adevăratei și deplinei credințe creștinești, care este cuprinsă pe scurt în Simbolul de credință, nu este văzut ca o formalitate, ci ca un gest fundamental pentru păstrarea adevărului credinței; episcopul fiind garantul păstrării adevărului credinței.

cel de al doilea Sinod, al celor o sută cincizeci de Sfinți Părinți, de la Constantinopol, în vremea lui Teodosie, împăratul cel iubitor de Hristos, care iarăşi l-a scris şi, desăvârşindu-l, l-a adeverit. Acestora au urmat, de asemenea, cele cinci Sinoade dumnezeieşti a toată lumea, nimic adăugând şi nimic dând de o parte, şi care au ținut credința noastră creştină neîntinată, iar acest Simbol a fost aşezat de către aceia la temelia Bisericii. Iar mărturisirea acestuia de binecredincioşii creştini, a fost semnul adevăratei credințe ortodoxe, stâlp şi hotar întărit şi neclătinat.

Această mărturisire, vrăjmaşul cel dintâi a războit-o de la început, aşa cum şi odinioară a lucrat ca să-l scoată pe om din voia dumnezeiască. Şi acum, împreună cu cei fără de Dumnezeu şi cu mulți alții cu credința vătămată, s-a luptat şi iarăşi lucrează ca să-l scoată pe om de la cunoştința cea nemincinoasă. Noi însă credința să o păzim. Căci, chiar dacă nu suntem cu totul lipsiți de răspundere față de propriile păcate, cu pocăință şi cu credință, toți avem nădejde să ne mântuim. Aşadar, mărturisirea cea bună trebuie mărturisită, şi, pe cât este cu putință, să fie tâlcuită cunoaşterea ei.

Iar Tu, Treime şi Unime, Dumnezeul nostru, Cel ce singur eşti veşnic, Cel mai înainte de veci, Cel mai presus de ființă, Cel neapropiat, Părinte Bunule, Cel ce eşti fără de început, Fiule, Unule-Născut şi Cuvântul lui Dumnezeu, Duhule Sfinte, care din Tatăl purcezi, o Putere, început (principiu) al tuturor, Cel ce pe toate le-ai făcut din cele ce nu sunt şi împreună pe toate le ții, învățător şi luminător al celor cuvântătoare, dăruieşte-ne nouă ca deslușit să arătăm dumnezeiasca Ta cunoştință, pe cât ne este cu putință, prin lucrarea şi cu folosința Ta. Aşadar sfințindu-ne noi şi pecetluindune, prin rugăciunea către Treime, să purcedem la mărturisirea Simbolului credinței.

Cred întru Unul Dumnezeu-Tatăl Atotțiitorul

Cât de minunată este teologia Sfinților Părinți! Începutul ei este împotriva tuturor celor necredincioşi, cuvântul „Cred" înainte fiind aşezat pentru veridicitatea credinței. „Întru Unul Dumnezeu-Tatăl, Atotțiitorul", se spune, întrucât Dumnezeu Unul este şi acelaşi, Tatăl, în calitate de izvor al celor ce sunt dintru El, al Fiului şi al Duhului. Acesta este „Atotțiitorul", ca Cel ce împreună cu Fiul şi

cu Duhul este Ziditorul tuturor făpturilor. Chiar Scriptura lui Moise care este foarte adevărată şi mai veche, nevoie având numai de Sfânta şi Dumnezeiasca Evanghelie, în umbră şi nedesăvârşită fiind, chiar şi aceasta învaţă că este numai Un singur Dumnezeu, adică arătându-L pe Tatăl; iar Cuvântul şi Duhul în chip întunecos sunt mărturisiţi în Scriptura cea veche. Căci scris este că cerul şi pământul şi toate cele ce sunt într-acestea sunt făcute din cele ce nu sunt cu Cuvântul şi cu Duhul lui Dumnezeu. Însă unii dintre oamenii cei foarte înşelaţi spuneau că Dumnezeu nu există cu adevărat, şi că toate sunt supuse întâmplării şi ursitorilor, alţii au izvodit mulţime de zei şi de puteri ale lor, slujind nebuniei[4] idololatre şi necredinţei (lipsei de evlavie), iar alţii au pus în legătură vrăjitoria cu naşterea şi mişcarea stelelor şi au cugetat că lumea aceasta este veşnică şi nestricăcioasă, şi slujitori ai făpturii s-au făcut, precum şi ai dracilor.

[4] În greaca veche „manie". Acest termen, însă, în cultura antică, nu desemna, aşa cum se întâmplă astăzi, o oarecare problemă psihologică, ci o formă de posesiune ce venea din partea unor zeităţi malefice; în fapt, aceasta nefiind nimic altceva decât o posedare demonică.

Biserica lui Hristos însă, având-L Învăţător pe Cel ce este Cuvântul lui Dumnezeu, pe Fiul Cel Unul-Născut, pe Înţelepciunea cea vie şi ipostatică, Care cu bună întocmire pe toate le rânduieşte, şi Adevărul a mărturisit, împreună cu David îi leapădă pe cei ce nu mărturisesc existenţa lui Dumnezeu. Căci acela a spus: „Zis-a cel nebun întru inima sa, nu este Dumnezeu"[5]. Deopotrivă cu David şi Pavel leapădă rătăcirea credinţei în dumnezeii (zeii) cei mulţi, căci şi David a spus: „Toţi dumnezeii neamurilor sunt draci"[6], iar Pavel spune: „Slujit-a celor ce nu sunt cu firea dumnezei"[7], şi: „Zicând că sunt înţelepţi, au ajuns nebuni..., şi au slujit făpturii mai vârtos decât Făcătorului"[8]. Plinind aşadar lipsa Legii vechi, care nu a învăţat în chip vădit despre Fiul şi despre Duhul, luminat şi cu evlavie se spune în Simbol: „Cred Întru Unul Dumnezeu-Tatăl Atotţiitorul".

Acest „cred" este spus pentru ca mărturisirea lui Dumnezeu să se propovăduiască

[5] Ps. 13, 1.

[6] Ps. 95, 5.

[7] Vezi Gal. 4, 8.

[8] Rom. 1, 22, 25.

din inimă, aşa cum spune Pavel: „Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturiseşte spre mântuire"[9]. Iar „Întru Unul Dumnezeu" se spune pentru respingerea şi a celor ce nu mărturisesc pe Dumnezeu, şi a celor ce susţin că există mulţi dumnezei (zei), care sunt deopotrivă cu cei fără Dumnezeu (ateii). Apoi este scris: „Tatăl, Atotţiitorul". Se spune „Tatăl", pentru Cuvântul Său Cel Unul-Născut şi pentru Duhul Cel ce este dintru El; căci pe Cuvântul şi pe Duhul i-au lepădat unii din cei ce mărturisesc pe Dumnezeu, aşa cum sunt necredincioşii iudei, şi dimpreună cu aceştia alţii dintre cei fără Dumnezeu.

Căci dacă Dumnezeu ar fi fără Cuvânt şi fără Duh, n-ar fi desăvârşit; iar dacă ar fi nedesăvârşit, n-ar fi adevărat; şi din această pricină, precum am spus, necrezând ei în Dumnezeul cel adevărat, sunt fără Dumnezeu (atei). Pentru că dacă întru noi, făpturile cele cuvântătoare, în îngeri şi în oameni, este cuvânt şi duh, cum să nu fie acestea în Dumnezeul tuturor, şi mai cu seamă al făpturilor cuvântătoare, care-L cunosc pe El? Priveşte paradoxul acesta, şi mai ales vădirea lipsei de

[9] Rom. 10, 10.

evlavie a celor ce-L resping pe Cuvântul lui Dumnezeu şi pe Duhul. Căci prin cuvântul cel născut înlăuntrul lor, se ridică (o, Doamne!) împotriva naşterii celei mai înainte de început a Cuvântului celui viu al lui Dumnezeu; şi ei cei ce sunt icoana cea zidită mărturisindu-L drept prototip al ei [pe Cuvântul] şi neînţelegându-L, se pornesc asupra Lui în chip iraţional. Şi în acest fel făptura îl leapădă pe Făcător, şi lucrul pe Dumnezeu.

Iar dacă spune cineva că Dumnezeu nu-l posedă în mod ipostatic pe Cuvântul şi pe Duhul, aşa cum omul le are pe ale sale, chiar şi aşa mai ales se dovedeşte a fi lipsit de evlavie faţă de mărturisirea Sfintei Scripturi, care-l arată pe Cuvântul cel viu al lui Dumnezeu petrecând în cer, pe Acelaşi ca pe Înţelepciunea cea vie îl vesteşte, şi a avea întru Sine pe Duhul cel Sfânt şi înţelegător[10];

[10] „Νοερόν" = înţelegător, mintal, spiritual. Aici este subliniat atributul cu totul nematerial şi spiritual al Sfântului Duh. Mintea omenească (νους) este înrudită cu Duhul lui Dumnezeu sub aspectul spiritual, netrupesc al ei, însă deosebirea fundamentală dintre aceste două realităţi distincte este că, spre deosebire de mintea omenească care e creată şi limitată, Duhul Sfânt, Cel necreat, este Dumnezeu veşnic şi infinit.

şi iarăşi pe Preasfântul Duh al lui Dumnezeu îl vesteşte ca fiind viu şi de-viață-făcător. Aşadar, este lipsit de evlavie cel ce leapădă în chip ateu pe Cuvântul cel viu al lui Dumnezeu şi pe Duhul, nevăzând că el însuşi este făptură, cu toate că Ziditorul este iconizat într-o oarecare măsură în el, însă ceea ce are întru sine deține ca pe o însemnare, iar nu ca adevăr. Căci, Dumnezeu veşnic fiind, îi are pururea ființând pe Cuvântul şi pe Sfântul Duh cel viu. Iar îngerii şi oamenii, făcuți fiind din cele ce nu sunt[11], nu sunt veşnici,

[11] „Εκ μη όντων" = „din cele ce nu sunt", sau „din ne-ființă". În traducerea noastră vom opta pentru expresia „din cele ce nu sunt", întrucât o considerăm mai clară şi mai potrivită pentru a desemna originea făpturilor, care nu sunt din ființa Dumnezeiască. În plus, în acest fel se elimină confuzia cu noțiunea de „ne-ființă" din filosofia dualistă antică, în care „ne-ființa" era un principiu simetric ființei, însă cu o valoare negativă. Este evident că o asemenea realitate nu poate fi întâlnită în cadrul învățăturii creştine. Numai Dumnezeu este ființă, pentru că nu are vreun început al existenței, aşa cum au toate făpturile, şi nimic nu se poate asemăna cu El nicidecum, cu atât mai puțin la polul opus, al răului. Diavolul este o făptură limitată, care are un început şi va avea un sfârşit. Dumnezeu însă este veşnic, este ființa care, potrivit Sf. Dionisie Areopagitul, este mai presus de orice nume, fiind Cauza existenței tuturor.

şi de aceea sunt schimbători şi au cuvânt nu ipostatic, ci schimbător. Pentru aceasta, numai Tatăl este Dumnezeu adevărat, ca Cel ce este veşnic Tată; şi Tată nu al nostru, al celor ce mai pe urmă am fost făcuți; căci dacă ar fi aşa, ar putea spune cineva că El a devenit Tată la un moment dat. Iar deşi este numit uneori Tatăl nostru, aceasta este după har, pentru că El ne-a făcut pe noi, dar nu din ființa Sa. Căci dacă ar fi în acest fel, n-ar fi desăvârşit; dar noi nu suntem după fire dintru El, ci ne-a făcut din cele ce nu sunt. Pentru aceasta, de vreme ce Dumnezeu este atotdesăvârşit, este veşnic Tatăl Celui de o ființă cu El, dimpreună cu El unit şi fără de început Cuvânt, şi al Duhului cel de-viață-făcător.

Frumos spune Biserica: „Cred întru Unul Dumnezeu-Tatăl". Iar „Atotțiitorul" se spune pentru că pe toate le susține, căci nu prin întâmplare sau prin naştere[12], ci prin a Lui

[12] Sf. Simeon se referă aici la credința fatalistă în destin şi zodii, conform căreia prin faptul că o persoană se naşte într-o anumită zi, este supusă unor determinări fatale din partea mediului şi astrelor. În acest fel, aceasta este constrânsă a urma un anumit parcurs în viață, a cărui principală caracteristică este lipsa libertății şi a prezenței proniei dumnezeieşti.

pronie pe toate le trage spre Sine; căci pe unele le îngrijeşte prin bunăvoire, iar pe altele, prin negrăitele chipuri ale iconomiei, le chiverniseşte şi spre cele de folos le proniază. Aşadar, i se spune „Atotţiitorul", pentru că toate sunt ale Lui şi de El au fost făcute, dimpreună cu Cuvântul şi cu Duhul, ca Cel ce pe toate din cele ce nu sunt le-a plăsmuit. Căci pe toate le ţine, şi frumos guvernându-le, le susţine potrivit voii Sale. Pentru aceasta şi Sfântul Simbol spune că toate sunt făpturile Lui.

Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor

Una de la Moise, şi alta de la Pavel [vedem]. Prin această mărturisire este în acelaşi timp respinsă toată gândirea ateistă (fără de Dumnezeu) a celor care cugetă că cerul e veşnic, şi mai întâi de toate este desfiinţată sminteala acelora care spun că există materie fără de început şi vreo oarecare formă în Dumnezeu, şi înşelarea celor ce îndumnezeiesc stelele, şi a celor ce în chip rătăcit cugetă că cele de pe pământ şi însuşi pământul şi celelalte stihii sunt dumnezei (zei). Căci numai pe Dumnezeu singur îl numeşte Făcătorul a toate, al cerului şi al tuturor celor ce sunt în

cer, al pământului şi al celor de pe pământ, al tuturor celor văzute, adică spune al văzduhului, şi al celor din acesta, al mării şi al celor din ea, al focului, şi al fiecărui lucru în parte din toate cele ce sunt; dar şi al tuturor celor nevăzute, al îngerilor şi al dracilor[13], şi de asemenea al sufletelor omeneşti. Căci acestea ne sunt cunoscute mai întâi a fi nevăzute, şi care-L propovăduiesc pe Dumnezeu drept Făcător; şi-L mărturisesc pe El ca adevărat şi drept Făcător şi al celor nevăzute, precum şi este, căci nimic din ceea ce a fost făcut nu s-a făcut fără El; şi, mai mult, înzestrându-ne cu pricepere, pentru ca să nu fim înşelaţi, încrezându-ne în noi înşine, că avem suflet cu voie liberă, şi să nu cugetăm ceva mai sus de noi, aşa cum au pătimit mulţi din cei neînţelepţi, înşelându-se fie cu nălucirile dracilor, fie cu ale lor, în cele ce privesc credinţa cea cuviincioasă; căci aceasta doresc dracii, a răpi pe ascuns şi a strica cu închipuiri

[13] Dumnezeu, aşa cum bine se cunoaşte din învăţătura Bisericii, este Făcătorul tuturor îngerilor. Dintre aceştia o parte au căzut în păcat şi au devenit draci. În acest sens El este şi Făcătorul dracilor, însă nu şi al stării de răutate a acestora, care este rezultatul voinţei lor libere.

amăgitoare pe mulți dintre cei fără de minte. Însă, Sfântul Simbol rânduieşte acestea şi pentru ca nu cumva să cugetăm îngereştile şi cele mai de sus puteri ca pe nişte dumnezei. Căci, deşi se află în jurul lui Dumnezeu, şi toate aceste cete sunt pline de slavă şi de lumină dumnezeiască, însă, cu toate acestea sunt făpturi şi au nevoie de strălucirile cele de sus [pentru a exista]; şi primind ele doar atât cât pot purta, încă au nevoie de mai multe [străluciri[14]]; iar la desăvârşire niciodată nu vor ajunge, neputând ele, în calitate de făpturi, a cuprinde toate cele ale Necreatului, căci, aşa cum s-a spus, este necuprins, ci după putință primind luminările, veşnic au trebuință de aceste străluciri. Desăvârşit şi atotdesăvârşit este numai Dumnezeu, Cel în Treime lăudat de ele. Mai sunt şi alte multe făpturi nevăzute, ale căror nume am aflat că se vor descoperi în veacul ce va să fie. Însă, drept Făcător al tuturor celor văzute şi al celor nevăzute Biserica Îl mărturiseşte pe

[14] Este vorba de împărtăşirea îngerilor de lucrările cele necreate ale Ființei dumnezeieşti. Această împărtăşire este una a înaintării nesfârşite şi veşnice; tot astfel va fi şi împărtăşirea oamenilor în veşnica Împărăție a lui Dumnezeu.

Dumnezeu, pe Tatăl Cuvântului celui viu, pe Cel nenăscut, pe Cel fără de cauză, pe Cel mai înainte de început, pe Cel fără de sfârşit, pe Cel veşnic, pe Cel a toate cauzator, pe Cel ce veşnic ființează, pe Cel după fire singur Bun, pe Cel ce dintru El mai înainte de veci şi în chip nestricăcios, nematerialnic, netrupesc şi nepătimaş, L-a născut pe Cel de o ființă, de o fire şi nedespărțit al Său Cuvânt, pe Fiul cel Unul-Născut, Lumina cea adevărată, Înțelepciunea cea vie, prin Care pe toate le-a făcut, dimpreună cu Sfântul Duh. Iar pe Acest Cuvânt îl mărturiseşte Biserica, teologhisind în continuare despre El.

Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut

Biserica nu spune acestea de la sine, ci aceste cuvinte au fost luate din învățătura Sfântului Apostol Pavel. Căci spune Apostolul: „Totuşi, pentru noi, este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate, şi un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate şi noi prin El"[15], împreună-adunând într-un nume Dumnezeirea şi Domnia. Căci s-a spus mai înainte:

[15] 1 Cor. 8, 6.

„Cred Întru Unul Dumnezeu, Tatăl", afirmând, nu mai mulți, ci un singur Dumnezeu, şi pe acesta numindu-L Tatăl. Oare al cui? Nu al nostru, al făpturilor, precum am arătat, căci noi nu posedăm o fire (natură) ce provine din Dumnezeu, întrucât suntem făpturi, ci, aşa cum scrie, Iacov, fratele Domnului[16]: „Părintele Luminilor"[17], aşadar al Cuvântului şi al Duhului, al Celui ce din El s-a născut mai presus de timp, şi al Celui ce din El purcede. Drept aceea, potrivit Scripturii, Tatăl este numit şi Dumnezeu, şi Domn; şi pe Fiul, numindu-L Domn, pe acelaşi îl mărturiseşte Scriptura şi Dumnezeu. Tatăl fiind Dumnezeu, Domn şi Ziditor, asemenea este şi Fiul, şi Sfântul Duh; şi un singur Dumnezeu este Tatăl împreună cu Cuvântul şi cu Duhul; şi Domn al tuturor şi Făcător este al întregii făpturi. Aceasta şi David o mărturiseşte: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toate puterile lor"[18], şi altele pe care le spune Sfânta Scriptură despre Fiul şi despre Duhul.

[16] În originalul din greacă veche apare „fratele lui Dumnezeu", probabil din dorința autorului de a sublinia dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

[17] Iacov 1, 17.

[18] Ps. 32, 6.

Însă, după cum a spune că nu există Dumnezeu este necredință şi ateism, tot astfel a mărturisi că există Dumnezeu, dar nu posedă Cuvânt, este nebunie, adică [a respinge] pe Înțelepciunea Sa cea vie, pe Puterea Sa cea ipostatică, pe icoana cea adevărată, pe Chipul şi strălucirea Sa, şi pe Duhul cel de-viață-făcător, Puterea Sa cea ipostatică, Care pe toate le vivifică şi le sfințeşte. Căci aşa cum spune Sfântul Chiril: „Firea (Ființa) cea născătoare de roadă dumnezeiască este netrupească în Dumnezeu, coexistând împreună cu El în chip nematerial"[19]. Tot aşa şi Sfântul Dionisie afirmă că: „din Tatăl este naşterea de Dumnezeu".

Aşadar, cel care Îl lipseşte pe El de această calitate, în chip nebunesc îl arată pe El ca fiind nedesăvârşit. Însă, făptura asemănându-se Făcătorului pe cât îi este cu putință, îl propovăduieşte pe El; făptura mintală mai de aproape şi-n chip netrupesc, iar firea sensibilă, în chip mai îngroşat, potrivit laturii curgătoare (instabile) şi sensibile. Prin urmare, întrucât toate spre aceasta privesc, ca în chip asemănător să rodească, făpturile cuvântătoare mai cu seamă nasc cu mintea înțelep-

[19] Neidentificat.

ciunea în ele însele prin mijlocirea Duhului celui viu, iar cele sensibile, aşa cum s-a spus, în chip sensibil, toate sunt de la Dumnezeu. Dar cum poate fi mai mic decât acestea Dumnezeu, Cel ce le-a făcut pe ele? Pentru aceasta, Unul fiind Tatăl, are şi un Fiu al Său în chip nedespărţit, pe Cel care este Unul-Născut din El şi pururea Fiu al Său, născut în chip netrupesc. Pentru aceea în chip bun se spune:

Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut

Şi iarăşi vom repeta acest cuvânt. Aşadar, spune „într-Unul", pentru că nu sunt mulţi, ci un singur Fiu al lui Dumnezeu; iar „Domn", pentru că este Domn al tuturor şi întrucât împreună fiinţează [cu Tatăl]. Căci şi Tatăl este numit Domn. În ce chip Tatăl este veşnic şi se numeşte Dumnezeu, tot aşa şi Fiul este şi se numeşte Dumnezeu. Iar Evanghelia spune: „Şi Dumnezeu era Cuvântul"[20]. Şi iubitul ucenic spune despre Fiul: „Acesta este Dumnezeul cel adevărat"[21], nu ca şi cum ar fiinţa doi Dumnezei, să nu fie! Ci ca Unul Dumnezeu-Tatăl împreună

[20] Ioan 1, 1.

[21] 1 Ioan 5, 20.

cu Fiul şi cu Duhul, fiinţând Ei în chip nedespărţit, ca o putere şi ca o lucrare, pe toate susţinându-le, aşa cum am spus. Pe Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut îl numeşte Iisus Hristos, pentru că Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat cu adevărat din Fecioara, şi Iisus a fost numit, şi Hristos a fost propovăduit. Căci întrupându-Se a rămas nedespărţit împreună cu trupul[22]. Aşadar, pe Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut îl numeşte Iisus Hristos, ca pe Cel ce este Dumnezeu adevărat, şi care S-a făcut om; iar „Unul-Născut", pentru că El este cu naşterea Unul din Tatăl cel Unul. Tot aşa arată şi propoziţia explicativă:

Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toţi vecii

Căci nu este de nicăieri, ci din Tatăl, şi nu cum susţin cei fără de Dumnezeu (ateii), dintr-o mamă a zeilor, sau dintr-o femeie[23],

[22] După întrupare, firea omenească a rămas unită cu firea dumnezeiască pentru veşnicie în ipostasul dumnezeiesc-omenesc al lui Iisus Hristos.

[23] Adică un om născut dintr-o femeie simplă şi trecut la sfârşitul vieţii în rândul zeilor, aşa cum se întâmpla în mitologia greacă, şi cum se întâmplă până astăzi, de pildă, în religia hinduistă.

fără de Dumnezeu, aşa cum dracii le ghiceau[24] felurite minciuni celor înşelaţi, spre lepădarea de cel Unul-Născut şi spre respingerea iconomiei întrupării Lui, însă Fiul este Unul din Unul Dumnezeu-Tatăl cel veşnic viu.

Se spune, aşadar, ***Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toţi vecii***.

Întrucât nu este născut după un anume timp din Tatăl, pentru a nu se cugeta cu mintea despre Tatăl că a fost un timp când n-a fost Tată, şi pentru aceasta nu este desăvârşit; sau Fiul să se socotească că a fost un timp când n-a fost Fiu, şi pentru aceasta să fie nedesăvârşit, ci [să fie cugetat] Tatăl ca fiind desăvârşit; şi întrucât Tatăl fiinţează veşnic, şi Fiul în chip desăvârşit veşnic fiinţează ca Fiu. Din acest motiv [Fiul] este mai înainte de veci, întrucât şi veacurile de El au fost făcute, numindu-se şi fiind Fiu, ca să nu fie cugetat de cineva că S-a născut potrivit patimii[25].

[24] Le spuneau dinainte anumite evenimente sesizabile din legea cauzalităţii, sau altele, pe care le puteau afla înaintea oamenilor în virtutea uşurinţei de mişcare specifică firii lor spirituale. Dar chiar şi pe acestea le spuneau nu spre folosul oamenilor, ci spre înşelarea lor, prin aceea că le dădeau evenimentelor înţelesuri demonice, ascunzând raţiunile dumnezeieşti, sădite de Dumnezeu în evenimentele istorice şi naturale.

Lumină din Lumină

În acest fel spune Biserica. Căci dacă raza este din soare în chip nedespărţit şi nepătimaş, şi strălucirea din foc, şi cuvântul lăuntric din mintea noastră; cu mult mai mult [va fi] Cel ce este Dumnezeul minţii şi al soarelui, adică Dumnezeu Cuvântul este din Dumnezeu şi Tatăl în chip nedespărţit şi nepătimaş. Pentru aceasta spune Sfântul Simbol „Lumină din Lumină", şi în continuare:

Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat

Întrucât la început era Cuvântul lui Dumnezeu, şi la Dumnezeu era, şi Dumnezeu era[26], şi dintru început era la Dumnezeu, şi posedă aceeaşi

[25] Aceste consideraţii ale Sf. Simeon sunt menite să înlăture orice fel de analogie a naşterii Fiului din Tatăl cu modul naşterii caracteristic firii omeneşti. Deşi este vorba de o naştere a Fiului, aceasta însă este mai presus de minte şi de înţelegere, întrucât ţine de firea necreată şi veşnică a Dumnezeirii.

[26] Vezi Ioan 1, 1.

Ființă, Slavă şi Putere cu ale Tatălui, şi nedespărțit fiind de El, nici având o mişcare individuală (deosebită), ci în Tatăl era, şi veşnic era, şi dimpreună cu El lucrează, şi nimic altceva nu făptuieşte decât ceea ce voieşte Tatăl; fiindcă una este voia Tatălui şi a Fiului, precum şi Puterea şi Dumnezeirea Lor. Drept aceea se şi spune:

Născut, iar nu făcut

Căci nu precum făpturile a fost făcut Cuvântul, ci S-a născut, împreună ființând [cu Tatăl în veşnicie]. Şi nu numai că nu este făptură, ci şi Făcător a toate dimpreună cu Tatăl şi cu Duhul. Căci spune Scriptura: „Cela ce ai făcut toate cu Cuvântul Tău"[27], şi: „Fără El nu s-a făcut nimic din ce s-a făcut"[28]. De asemenea şi Pavel scrie: „Prin care şi veacurile s-au făcut"[29]. Apoi spune: „De o ființă cu Tatăl". Prin această singură afirmație este surpată toată blasfemia şi necredința, nu numai a lui Arie[30], ci şi a tuturor necredin-

[27] Înț. Sol. 9, 1.

[28] Ioan 1, 3.

[29] Evr. 1, 2.

[30] După cum consemnează istoria Bisericii, Arie a fost un eretic din sec. al III-lea, combătut şi condamnat

cioşilor. Şi rânduieşte aceasta adunând [mărturii] din Scripturi. Căci Lumină este Tatăl, şi Fiul Lumină se numeşte, şi strălucire a slavei, şi Fiu adevărat, Care se arată a fi de o Ființă, căci nu este o fire la o Lumină, şi altă fire la cealaltă Lumină, sau alta la Lumină, şi alta la Strălucire, sau alta a Tatălui şi alta a Fiului.

Cel de o ființă cu Tatăl

Dacă este un singur Dumnezeu, atunci acesta este Tatăl; aşadar Tatăl Celui de o ființă şi Unicului Fiu; căci este Tatăl Unuia-Născut. Aşadar, pe drept cuvânt este Fiul de o ființă [cu Tatăl], şi Dumnezeu adevărat, iar nu dintr-o altă ființă. Cum dar ar putea fi Fiu dacă ar fi dintr-o altă ființă? Şi pentru că Tatăl este Dumnezeu desăvârşit, a născut din Sine în chip nepătimaş pe Cuvântul acesta, pe Înțelepciunea cea vie. Aşadar cum să nu fie Fiul de o ființă cu Tatăl care-L naşte? Cu adevărat este de o ființă [cu Tatăl]. Tot

la Sinodul I Ecumenic de la Niceea. El susținea în mod eronat că Fiul este o făptură a Tatălui, prima în ordinea creației. Prin negarea veşniciei Fiului, învățătura lui Arie nega în realitate dumnezeirea Sa şi, implicit, mântuirea oamenilor realizată în Iisus Hristos.

aşa spun şi Sfinţii Părinţi. Iar în continuare se spune:

Prin Care toate s-au făcut

[S-au făcut prin El] în calitate de Cuvânt creator şi viu. Căci dacă El împreună-fiinţează cu Tatăl, şi veşnic întru Tatăl este, cu adevărat prin El toate s-au făcut. Căci spune David: „Toate cu Înţelepciunea le-ai făcut"[31], iar la Pilde se spune: „Dumnezeu cu Înţelepciunea a întemeiat pământul"[32]. Şi iarăşi la Înţelepciunea lui Solomon se spune: „Cela ce ai făcut toate cu Cuvântul Tău şi cu Înţelepciunea Ta l-ai făcut pe om"[33]. Şi Evanghelistul: „Toate prin El s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut"[34]. Iar Pavel spune: „Prin Care şi vecii s-au făcut"[35]. Şi multe altele de acest fel, care sunt spuse [despre Fiul] în dumnezeiasca Scriptură. Acestea sunt cele legate de naşterea Cuvântului cea mai înainte de veci, pe care şi drept expunând-o Biserica, şi cele legate de iconomie şi întrupare le în-

[31] Ps. 103, 25.
[32] Pilde 3, 19.
[33] Înţ. Sol. 9, 1-2.
[34] Ioan 1, 3.
[35] Evr. 1, 2.

tocmeşte în chip bun. Însă priveşte şi tradiţia cunoştinţei şi bunei-credinţe celei adevărate! Căci este mărturisită naşterea Cuvântului cea mai înainte de veci, fără nicio cauză, întrucât Fiul este după fire din Tatăl, iar nu născut din vreo altă pricină[36]. Pentru aceea şi este scris: „La început era Cuvântul"[37], „Care era din început"[38] şi „Care era strălucirea Slavei şi chipul Ipostasului Său"[39]. Iar pe urmă a fost înomenirea Cuvântului, şi întrucât aceasta s-a făcut la sfârşitul veacurilor, fiind supusă timpului, a avut drept scop mântuirea noastră, iar aceasta învaţă şi dumnezeiescul Simbol spunând:

Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a pogorât din cer

Iată taină minunată, şi care iarăşi minunată este, pentru nemărginirea puterii dumnezeieşti!

[36] În acest pasaj este subliniată naşterea din veşnicie a Fiului din Tatăl, Cauza unică în Sfânta Treime. Din această pricină nu trebuie închipuită o altă cauză a naşterii Fiului, şi nici susţinută ideea că naşterea după trup a lui Hristos este şi cauza fiinţării Sale.
[37] Ioan 1, 1.
[38] Ioan 1, 2.
[39] Evr. 1, 3.

Căci a se pogorî într-atâta Dumnezeu Cuvântul, încât să se unească prin mijlocirea sufletului cu amestecul[40] omenesc, este mai presus de toată mintea; însă a putea El să lucreze aceasta nu este minune şi cu neputinţă, căci este Atotputernic; şi nu S-a schimbat cu Dumnezeirea, nici a dobândit vreo întinare pentru că s-a unit cu omul; ci mai degrabă l-a sfinţit pe om. Iar omul în lumea aceasta văzută este cel mai de cinste, făptură cuvântătoare fiind, posedând suflet înţelegător, minte spre cunoştinţă, iar cuvânt pentru slăvirea lui Dumnezeu având, iconizare a desăvârşitei frumuseţi dumnezeieşti fiind, pentru care şi lumea a fost făcută, aşa cum spun toţi [Sfinţii Părinţi]. Iar dacă se spune că Dumnezeu locuieşte în cer, şi este întru toate şi plineşte toate, ce minune este că a luat asupră-Şi trup cu suflet omenesc, şi în acesta locuieşte, şi-l are pe acelaşi în chip nedespărţit în Sine, fără ca prin aceasta să

[40] Sfinţii Părinţi îl prezintă pe om ca pe un amestec paradoxal. Omul vine în existenţă după ce Dumnezeu creează cele două lumi, inteligibilă (mintală) şi sensibilă (materială), ca un amestec de sine stătător din cele două lumi. A se vedea de pildă, pentru mai multe detalii, şi Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sfintele Paşti*, paragrafele 7 şi 8.

devină circumscris, aşa cum oarecare dintre cuvântătorii de Dumnezeu a spus; şi pentru ce l-a făcut pe acesta templu şi sălaş al Său nedespărţit? Întrucât se spune că întru Sfinţi Se odihneşte[41]; şi este scris: „Sălăşlui-Mă-voi şi voi umbla întru ei"[42], întru oamenii cei sfinţi, adică în cei ce sunt supuşi stricăciunii şi păcatului, dar s-au curăţit într-o oarecare măsură şi au tins spre virtuţi, şi de aceea se numesc lăcaşuri iubite ale lui Dumnezeu, ca şi Sfânta Sfintelor cea făcute de mână ale Legii, care este neînsufleţită, precum şi în cea zidită de Solomon casă sfântă şi templu al Domnului; cu cât mai mult Trupul Domnului, întru Sine fiind plăsmuit şi prin Duhul cel dumnezeiesc fără de păcat fiind alcătuit, care şi îndumnezeindu-Se, pe toate le sfinţeşte cu unirea, templu desăvârşit sfânt fiind acesta, însufleţit şi nedespărţit. Însă nu pentru mărimea cerului se spune că Dumnezeu locuieşte în cer; ca şi cum cerul ar fi un trup. Căci Dumnezeu este netrupesc. Iar dacă Dumnezeu este mai presus de toate şi mai înainte de facerea

[41] Vezi „Rânduiala Utreniei", *Liturghier*, EIBMBOR, Bucureşti, 1974, p. 62.

[42] 2 Cor. 6, 16.

cerului şi a celor de sub cer, căci Dumnezeu mai înainte de veci era; ce cuvânt pot avea cei ce spun: „În ce chip S-a întrupat Dumnezeu? Şi cum de este El cu trup?". Căci şi arătându-Se El întrupat, Îşi poartă imaterialitatea întru Sine; şi cu trupul este într-un loc, şi cu Dumnezeirea pe toate le susţine, mai presus de toate fiind; şi prin Sfântul său Trup, pe care l-a luat ca dintr-un izvor, cu darurile şi cu lucrările (energiile) dumnezeirii Sale pe toate le sfinţeşte; şi nici îngerii pe Acesta mai înainte nu-L puteau vedea, căci cum L-ar fi putut vedea pe Cel ce este mai presus de firea lor? Acum însă îl văd cu Dumnezeiescul Trup; şi mai mult tind spre asemănare împărtăşindu-se cu imaterialul şi Dumnezeiescul lui Suflet, părtaşi fiind făcuţi harurilor Lui.

Iar aceasta ni se întâmplă şi nouă, oamenilor, căci aşa cum au dorit mai înainte proorocii să-L vadă, şi a căror dorinţă a fost neostoită, aceasta fiindu-le rugăciunea şi cererea: ca să-L vadă pe El în vise, sau în vreun alt chip. Iar aceasta o arată rugându-se şi cerând Moise, şi Iezechiel, şi Isaia, şi Daniel şi mulţi alţii dintre prooroci, cugetând a fi lucru mare să fie învredniciţi a-L vedea pe Dumnezeu prin mijlocirea acelor umbroase lucruri tai-

nice[43]. Pe Acesta (o, nemărginită iubire de oameni şi revărsare a bunătăţii!), am fost învredniciţi noi ca să ne fie cu putinţă a-L avea împreună cu noi, şi de a-L vedea după asemănarea noastră, şi de a ne împărtăşi de unirea cu El, şi de a-L cunoaşte, făcându-Se om desăvârşit ca şi noi, rămânând însă Dumnezeu desăvârşit; pe Care şi văzându-L cu trupul, iarăşi dumnezeirea Lui nevăzută rămâne pentru noi. Şi pogorârea aceasta este minunată şi pentru altele, şi pentru aceea că Cel nevăzut se face văzut prin trup, fiindcă pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată până acum, şi pentru că prin dumnezeiasca şi preasfânta asumare a trupului, acum înrudire avem cu El. Pentru aceasta L-am şi văzut pe El cu ochii noştri[44], aşa cum ne spune iubitul Său ucenic, şi putem să participăm la El, şi să ne împărtăşim cu El, atunci când vom voi. Şi cu adevărat L-am văzut pe El, întrucât pe pământ S-a arătat şi cu oamenii a petrecut; şi şezând sus[45] dim-

[43] Deşi întunecoasă comparativ cu Noul Testament, Legea lui Moise nu este, totuşi, lipsită de lucruri tainice şi dumnezeieşti.

[44] Vezi 1 Ioan 1, 1.

[45] Este vorba de slăvita înălţare la ceruri a Domnului.

preună cu trupul luat asupră-Şi, nădăjduim a-L vedea iarăşi şi, cu mila Lui, să fim una[46], aşa cum S-a şi rugat Tatălui pentru noi. Despre acestea şi dumnezeiescul Simbol ne încredinţează, după naşterea mai înainte de veci a Cuvântului, şi întruparea din zilele cele din urmă, spunând:

Care pentru noi oamenii

Aşadar, [Hristos] a venit să ne ridice pe noi cei căzuţi, iar nu pe îngeri; fiindcă şi unii dintre aceştia au căzut, dar căderea lor este de nevindecat, de bună voie rănindu-se, şi din liberă voie a face rău îndemnându-se, şi îndemnători ai noştri spre răutate devenind aceştia. Îngerii însă, trăgând un mare folos din iconomia cea pentru noi a întrupării Cuvântului, şi aflând o mai mare înălţare spre dragostea şi unirea cu Dumnezeu, se veselesc de mântuirea noastră; pentru aceasta şi la slujirile cele pentru noi se îndeamnă şi se bucură; iar cei în întregime mântuiţi şi restauraţi numai noi suntem. Pentru aceasta şi spune:

[46] Vezi Ioan 17, 21-23.

Şi pentru a noastră mântuire

Căci noi suntem cei lipsiţi; şi mântuire nouă, celor căzuţi şi omorâţi [ni s-a făcut], întorcându-ne iarăşi către Dumnezeu, şi viaţă fiitoare să avem pe Dumnezeu, şi prin aceasta să ne înnoim şi să viem. Pentru aceasta S-a şi pogorât până la noi Viaţa. Fapt pe care şi Biserica îl propovăduieşte spunând:

S-a pogorât din cer

[S-a pogorât] nu dintr-un loc, ci prin plecarea voii; căci [Dumnezeu] nu se află într-un loc, de vreme ce nu este în trup; şi Făcătorul tuturor fiind, pe toate le plineşte, aşa cum este scris. Aşadar, această pogorâre este a voii; aceeaşi voie este şi în aceea că S-a smerit neasemuit de mult, şi că S-a făcut cu trupul Fiu al Omului, şi că a petrecut în lume cu foarte mare smerenie şi sărăcie.

Şi S-a întrupat

Căci cu adevărat a luat firea noastră întreagă, afară de păcat, aşa cum şi pe om dintru început fără de păcat l-a făcut şi fără împreunare bărbătească; pentru că şi din pământ într-acest chip l-a făcut pe Adam la început. Aşadar, se spune „întrupat", iar nu

manifestat prin nălucire (aparent). Iar aceasta spun unii dintre cei necredincioşi. Căci dacă s-ar fi arătat în nălucire, toată Taina iconomiei ar fi goală (lipsită de conținut[47]); şi replăsmuirea sufletelor şi trupurilor noastre nu ar mai nu fi avut loc. Dar nici nu s-ar mai fi zămislit din Fecioară, nici nu s-ar mai fi născut şi nici nu ar fi pătimit, sau, murind, nu ar mai fi înviat. Dacă [Cuvântul] s-ar fi întrupat în chip de nălucire, noi, cei ce mai înainte am primit moartea prin neascultare, cum am mai fi fost înviați prin El? Însă lipsească cei ce cugetă în acest fel. Căci fiind ei fiii tatălui minciunii celui dintru început, spun lucruri mincinoase despre cele ce cu adevărat nu sunt năluciri. Cuvântul lui Dumnezeu fiind Adevărul, toate le face cu adevărat, şi aşa cum din cele ce nu sunt[48] a făcut cerul şi

[47] Toate curentele gnostice, ca şi ereziile creştine care au preluat anumite idei din aceste doctrine, au susținut existența unui trup aparent al Mântuitorului, încercând în acest fel să „protejeze" spiritualitatea lui Dumnezeu de întinarea cu materia, considerată rea în sine. Însă, în felul acesta, întruparea Cuvântului devine inutilă, din pricina lipsei de conținut şi de sens, întrucât, de vreme ce nu a fost asumată cu adevărat firea omenească în integralitatea ei, omul nu mai poate fi mântuit.

[48] Vezi Mac. 7, 28; Rom 4, 11; Evr. 11, 3.

pământul, adevărate fiind ele, şi dintru început l-a făcut pe om, adevărat fiind şi el, de asemenea, întrupându-Se El l-a şi replăsmuit cu adevărat, şi fără de sământă cu adevărat S-a zămislit în Fecioară, şi S-a născut cu totul adevărat, rămânând fecioară Fecioara, pentru că a şi fost cu adevărat Fecioară. Şi iarăşi în acelaşi fel a rămas; şi a petrecut împreună cu oamenii cu adevărat, Dumnezeu adevărat fiind, şi pentru noi S-a arătat om adevărat într-un ipostas unic, îndoit în ceea ce priveşte firile, şi cunoscut fiind cu toate cele specifice firii, ale Dumnezeirii şi ale omenirii, având două voințe şi două lucrări, fără ca să se împotrivească în El, ci pe cele ale omenirii Sale supunându-le dumnezeirii Sale.

Pentru aceea şi câte a făcut pentru noi, cu adevărat le-a făcut în chip mântuitor. Iar aceasta este mai ales semnul iubirii Lui de oameni (filantropiei), şi acestea s-au făcut spre slava Lui cea negrăită. Căci dacă cerurile spun slava lui Dumnezeu în calitate de făpturi, aşadar, câtă slavă i se cuvine lui Dumnezeu, Cel ce pentru mântuirea făpturii Sale S-a întrupat, şi Şi-a dat Trupul spre pătimiri pentru oameni, pentru ca prin rănile Lui noi să ne

tămăduim, aşa cum este scris? După aceea se spune:

Şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara

Căci Tatăl bine a voit şi a împreună-creat acel Trup al Cuvântului său, iar Sfântul Duh a împreună-lucrat. Căci este o singură lucrare (energie) şi o singură putere a Celor Trei. Singur Cuvântul S-a întrupat, iar nu Tatăl sau Duhul. Aceasta, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare, pentru ca Fiul să rămână Fiu. Aşa cum este Fiu din Tatăl în chip nepătimaş, şi Fiu adevărat din Fecioară născându-Se rămâne, Fiu adevărat fiind şi numindu-Se. Cauzele (firești) ale întrupării sunt sângiurile Fecioarei. Căci, aşa cum Dumnezeu ar fi putut dintru început să facă pe om din altă materie, dar n-a voit, şi aceasta în chip drept a făcut, pentru că, [într-o astfel de eventualitate] neavând omul părtăşie cu această creație (cu lumea), să nu poată rămâne, sau să nu poată avea comuniune cu ea; tot aşa şi replăsmuirea omului făcând, n-a asumat altă materie, pentru ca firea noastră cea pierdută să nu rămână în cădere. Pentru că, dacă n-ar fi fost Trupul luat din sângiurile

Fecioarei, care se trage din Adam, cum ar fi avut [Cuvântul] înrudire cu oamenii? Sau cum am fi primit sfințirea cea de la Dumnezeu, sau cum am fi fost înviați noi cei omorâți, fără venirea Vieții în noi? Pentru aceasta S-a şi întrupat, se spune, de la Duhul Sfânt. Căci în chip nestricăcios şi nepătimaş S-a născut şi după trup, prin lucrarea Dumnezeiescului Duh.

Şi din Maria Fecioara

Că din ea S-a şi întrupat şi S-a şi născut cu adevărat [Fiul lui Dumnezeu], precum Isaia şi ceilalți prooroci au prevestit; şi asemenea cu noi şi de aceeaşi fire, iar nu trup străin a luat asupră-Şi.

Şi S-a întrupat

Aceasta pentru că El S-a făcut om desăvârşit, şi îndată S-a arătat desăvârşit în pântece, hrănindu-Se în chip firesc, şi S-a născut Prunc. Fără să strice firea omenească, ci îndreptându-o[49], aşa cum spune Sfântul Atanasie cel

[49] Sensul îndreptării exprimat aici este acela de restaurare a firii. Pogorârea Cuvântului în pântecele Născătoarei de Dumnezeu a însemnat începutul restaurării întregii firi omeneşti, săvârşite mai întâi în persoana Fecioarei Maria.

Mare, crescând potrivit vârstei, hrănindu-Se şi dormind, supunându-se Maicii Lui celei adevărate şi celui ce i se părea a-i fi tată. Chiar dacă cele ale Sale sunt mai presus de fire, însă, cât priveşte cuprinderea lucrurile celor nedefăimate ale firii [omeneşti], nu a fost dată deoparte; ci a fost desăvârşit în sine cu sânge (trup) şi cu suflet, având suflet mintal şi cuvântător, liber (cu autodeterminare) şi cu voinţă.

Aşadar, spunându-se aceasta: „Şi s-a făcut om", arată că [Simbolul] a fost rânduit împotriva blasfemiatorilor care spun că Domnul n-a asumat suflet, rău-cugetând ei că în locul sufletului i-ar fi fost de ajuns propria Sa Dumnezeire; care şi în chip iraţional cugetau greşit cele cu privire la prea sfântul Său Trup, şi [negând] că [Hristos] Se supunea Tatălui prin libertatea sufletului, şi încă spunând că Cuvântul n-a asumat om desăvârşit, ci nedesăvârşit; iar pe acesta nu l-a adus Tatălui, pentru vindecarea omului celui cu desăvârşire căzut; ci, după cum spun necredincioşii, ceea ce noi avem mai de cinste (sufletul) a rămas nevindecat. Căci dacă sufletul este omului mai de cinste, fiind mintal şi cuvântător[50], şi

[50] Sufletul, mintea şi cuvântul (raţiunea) sunt ele-

prin acesta mai înainte am săvârşit noi neascultarea, căci sufletul a urmat trupului [în săvârşirea păcatului]; întrupându-Se Cuvântul şi neasumând sufletul mintal dimpreună cu trupul, iarăşi rămânem noi nevindecaţi; şi din această cauză nici nestricăciunea n-am primit-o, nici nu ne-am înnoit; ci, dacă [Cuvântul] a luat asupră-şi trup necuvântător de la noi, putem spune că mai degrabă nici trupul nu ne-a fost sfinţit. Pentru aceasta trebuie să ne îndepărtăm de aceşti hulitori, iar noi aşa cum dintru început îndoiţi am fost făcuţi de Cuvântul, primind trupul deodată cu sufletul, şi iarăşi de Acelaşi Cuvânt îndoit am fost replăsmuiţi, asumând El omul în chip desăvârşit, trupul deodată cu sufletul.

Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont

Aceasta este Taina cea mare; şi mult sunt unii nedumiriţi din pricina ei; şi mai mult decât atât, [se întreabă] în ce chip Dumnezeu fiind [Cuvântul], S-a plecat a Se întrupa? Căci

mentele fundamentale ale antropologiei patristice, pe care încercăm să le redăm cât mai corect, fără să confundăm, de pildă, mintea şi raţiunea, două facultăţi ale sufletului cu funcţiuni diferite.

El s-a învoit la aceasta, aşa cum se spune, pentru ca să sfinţească firea [omenească] prin unire, iar pentru restaurarea ei pe toate dumnezeieşte le-a rânduit, şi potrivit acestei iconomii făcându-le, le-a şi împlinit. Căci S-a născut din Fecioară, şi a crescut potrivit vârstei, petrecând în sărăcie şi umblând cu piciorul pe jos. Prin smerenie biruindu-l pe cel trufaş, şi „neavând unde să-Şi plece capul"[51], aşa cum este scris. Pe acestea toate le-a făcut, pentru a replăsmui firea omenească; fiindcă şi în chip minunat a restaurat-o pe aceasta prin lucrările Sale cele mai presus de înţelegere[52] şi prin cuvintele pe care le-a grăit. Iar că a pătimit într-un asemenea chip, foarte mult se află aceştia în nedumerire, şi pentru că a pătimit o astfel de patimă de ocară, prin Cruce. Însă cu adevărat acestea sunt lucruri ale lui Dumnezeu. Iar a se nedumiri cineva de acestea nu este ceva minunat,

[51] Matei 8, 20.

[52] Gr. Παραδόξως. Este vorba de lucrări săvârşite într-un asemenea chip, încât contrazic legile firii, deoarece le depăşesc. Aceste fapte ale Mântuitorului sunt cu putinţă, întrucât sunt săvârşite de Cel ce a rânduit aceste legi şi, prin urmare, Se află mai presus decât ele.

căci „minunate sunt lucrările Domnului şi necercetate căile Sale"[53]. Iar noi pe toate acestea le primim cu credinţă, fără să ne lăudăm întru cuvintele înţelepciunii omeneşti, ca să nu fie deşartă Crucea lui Hristos[54], precum este scris. Însă, există acele cuvinte cereşti şi fapte mai presus de fire ale lui Dumnezeu celui ce S-a întrupat şi S-a răstignit, care mărturisesc adevărul. Şi elinii (idololatrii) râd neînţelegând cele cu privire la Cruce, iar iudeii şi mulţi alţii dintre cei fără Dumnezeu (atei) spun blasfemii. Ci „să se ruşineze cei ce fac fărădelege în deşert"[55], căci mai degrabă în Crucea lui Hristos, în rană şi în moarte, se arată mărimea tăriei şi Dumnezeirii Lui. Iată ce a săvârşit El răstignindu-Se! Oare n-a izgonit prin Crucea Sa toată înşelarea elinilor celor neînţelepţi? Oare n-a fost surpată toată necredinţa în Dumnezeu? Cine mai suferă acum de boala politeismului? Cine mai aduce acum cinstire dumnezeiască târâtoarelor şi dobitoacelor? Oare n-a fost arătată nebună înţelepciunea înţelepţilor[56] celor din afara Bi-

[53] Iisus Sir. 11, 4.

[54] 1 Cor. 1, 17.

[55] Vezi Ps. 24, 3.

[56] Vezi 1 Cor. 1, 20.

sericii? Oare n-a făcut a înceta atunci minciunile filosofilor? Căci pescarii, Apostolii Celui răstignit, i-au prins pe toți în plasă[57], [făcându-i] să-L mărturisească pe Cel răstignit a fi Dumnezeu. Unde [se vede] acum capişte idolească? Unde idol blestemat? Unde magie[58]? Unde junghierea de animale şi de oameni şi jertfele cele spurcate aduse demonilor? Unde se mai află acum în lume vreo închinare a diavolului şi a slujitorilor lui? Toate acestea au fost izgonite din lume de Cel ce S-a răstignit; Şi numai singură pecetea Crucii alungă pe demonii, pe care elinii îi socoteau a fi dumnezei (zei).

Mai cu seamă întru aceasta este minunată puterea Celui ce S-a răstignit. Că într-acest chip sărac arătându-Se, şi în acest fel cu smerenia trupului înveşmântându-Se, S-a arătat lumii smerit şi sărac, şi a fost judecat şi osândit să pătimească pe Cruce, şi apoi a fost dat morții. Şi în acest chip a fost mărturisit

[57] Hristos i-a făcut pe Apostoli „pescari de oameni", care prin „plasa" propovăduirii i-a prin pe oameni pentru Hristos.

[58] Textual „lucrare mantică". Este vorba despre o lucrare magică în care se săvârşea şi ghicirea viitorului.

de ucenici şi numit Cel răstignit, într-acest chip împuternicindu-Se El, încât a dobândit toată lumea pentru Sine, fără sabie, fără război, fără putere lumească, fără bogăție şi fără alte lucruri prin care izbutesc îndeobşte oamenii; nu numai pe cei din neamul Lui atrăgându-i prin dragoste, ci întreaga lume. Căci Moise [i-a iubit] pe cei ce erau din neamul lui, şi dintre aceştia o mică parte a reuşit să-i folosească; căci om a fost Moise şi tip[59] al Mântuitorului, iar Legea dată lui a

[59] Noțiunile de „tip" (τύπος), care înseamnă „urmă, semn lăsat pe pământ ca rezultat al unei lovituri", şi antitip (αντίτυπος), care semnifică un „lucru format după acelaşi chip, asemenea cu originalul", sunt folosite în scrierile patristice, dar şi în Scriptură, pentru desemnarea raporturilor dintre creat şi necreat, Vechiul şi Noul Testament, realitate şi imitație a realității etc. De pildă, pe muntele Sinai, conform textului Septuagintei (Ieş. 25, 40), Moise vede „tipul", adică urma, semnul modelului, iar nu modelul însuşi. Apoi tipurile Vechiului Testament se împlinesc în Noul Testament, fără însă ca ele să fie doar forme lipsite de conținut. Tipurile veterotestamentare reprezintă o etapă reală a dumnezeieştii iconomii, care poartă în sine semnificațiile unei viitoare desăvârşiri, aşa cum se întâmplă de pildă în cazul de față cu Moise, care se împlineşte în Noul Testament în Persoana lui Iisus Hristos şi în lucrarea Lui de mântuire a lumii.

fost nedesăvârşită şi în umbră, şi nu i-a fost cu putinţă a-i iconomisi pe toţi urmaşii lui Iacov. Hristos, Fiul lui Dumnezeu fiind şi Dumnezeu al tuturor, a tras către Sine toate popoarele, toate neamurile, şi toate limbile spre o mai mare cinstire. Fiecare din locul lui şi prin limba lui slăveşte pe Dumnezeu şi Tatăl, Cel pe care mai înainte nu-L ştia, prin Cuvântul Unul-Născut, Cel ce S-a răstignit cu trupul, în chip desăvârşit S-a făcut cunoscut. Căci acest prea sfânt Trup, în calitate de Trup al lui Dumnezeu Cuvântul, unindu-Se [Cuvântul] cu acesta în chip nedespărţit şi neamestecat, cu totul dumnezeiesc şi singurul fără de păcat şi Sfânt fiind, pentru mărturisirea Tatălui şi pentru a noastră mântuire, a fost osândit de oameni şi dat morţii. Şi cu trupul pe care de bună voie l-a asumat Cuvântul S-a suit la Tatăl; şi singură jertfă curată S-a făcut acest Trup pentru toţi, voind Stăpânul a pătimi, vădind răutăţile celor vicleni împotriva Sa, şi aducându-I aceia ocări, şi răni şi moarte îndurând, însuşi Mântuitorul lucra cele ale Sale pentru noi. Pentru aceasta, vărsându-se Sângele Său pe Cruce, pământul, văzduhul şi toată făptura o a sfinţit, căci era Sânge prea sfânt al Trupului Cuvântului celui

ce pretutindeni fiinţează. Aşadar, îndată fiind spălat, a fost restaurat omul; şi apă împreună cu sânge curgând din coasta lui Hristos; pe cel ce vine către El cu apa îl replăsmuieşte, iar cu Sângele îl înviază; şi tot pământul şi toată limba acum îl mărturiseşte pe Domnul [ca Mântuitor]. Pe Cel ce a făcut prin Crucea Sa aceste lucruri mari şi minunate.

Şi a pătimit

Căci cu adevăr a pătimit cu Trupul[60], rămânând în calitate de Cuvânt al lui Dumnezeu nepătimitor; fiindcă S-a şi răstignit cu adevărat, iar nu în nălucire (aparent), aşa cum zic unii dintre cei necredincioşi. Şi fiind bătut cu biciul, a fost rănit, căci a avut Trup cu adevărat; şi a primit a fi legat; şi suindu-Se pe Cruce, a stat pe treapta ei de jos; şi mâinile şi le-a întins; şi pe acestea prin mijloc le-au pătruns cuiele, şi în acelaşi fel şi picioarele; şi gustând oţet S-a amărât cu trupul; şi a fost cuprins de dureri; căci, arătându-Se ca un Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, S-a

[60] În acest pasaj se arată faptul că Mântuitorul a pătimit nu doar cu trupul ca formă, ci şi cu carnea (σαρξ), subliniindu-se în acest fel realitatea întrupării, dar şi a vieţuirii Lui pământeşti.

supus celor nevinovate[61] ale firii omeneşti; şi mai degrabă a pătimit El mai mult decât oricine, pentru a plăti datoria noastră a tuturor, aşa cum spun unii dintre cei iubitori de Dumnezeu.

Şi S-a îngropat

Căci pătimind El şi murind, S-a despărţit cu sufletul de trup, chiar dacă cu Dumnezeirea nu S-a despărţit de preasfântul Său trup şi de îndumnezeitul Său suflet; şi în acest fel a murit cu trupul, şi a fost rănit în coastă, şi a izvorât acele lucruri ale vieţii, iar cu sufletul S-a pogorât în iad. Şi prădând iadul şi stricând moartea, S-a arătat a fi Izbăvitorul sufletelor celor de acolo, fără să primească stricăciune trupul Său cel înfăşurat cu giulgiu, uns cu smirnă şi pus, ca un Dumnezeu înviindu-L pe acesta, iar dumnezeiescul Său suflet, S-a unit cu trupul, aşa cum mai înainte am spus, a treia zi.

[61] Astăzi termenul consacrat este acela de afecte; acestea sunt: foamea, setea, durerea, oboseala şi altele de acest fel. Ele nu sunt rele, întrucât, în urma păcatului strămoşesc afectele au rămas neosândite.

Şi a înviat

Iată întreg scopul Tainei celei ce pentru noi a fost săvârşită, învierea şi ridicarea firii noastre, şi apoi împărtăşirea ei cu Dumnezeu. Căci nu ne-a făcut spre a muri, nici nu ne-a creat pentru a ne trage spre cele ce nu sunt (spre a nu fi), ci ca să dăinuim şi să fim, întrucât şi Făcătorul nostru este o Fiinţă veşnică, de aceea şi pe noi ne-a făcut din cele ce nu sunt, şi ne-a rânduit să dăinuim[62]. De aceea, făcându-ne noi părtaşi morţii [prin păcat], Cel nemuritor a asumat firea noastră şi ridicând-o din păcat a restaurat-o; şi a luat asupră-Şi trup muritor, şi făcându-l nemuritor prin Dumnezeirea proprie [Ipostasului Său cel unic], ne-a făcut pe toţi nemuritori. Şi aşa cum Cuvântul întrupându-Se a înviat cu trupul, şi noi am înviat prin Acesta. Şi atunci când va fi desfiinţată cu totul din lume moartea, adică stricăciunea, atunci şi noi vom învia, fiind îndată noi dimpreună cu Hristos cel viu.

[62] Scopul pentru care Dumnezeu l-a creat pe om este acela de a dăinui împreună cu El în veşnicie, iar nu pentru realitatea finită şi epuizabilă a acestei lumi, ale cărei sensuri nu-i pot oferi niciodată plinătatea.

A treia zi

Iar în învierea lui Hristos se arată Taina Treimii. Căci a treia zi este învierea Lui, aşa cum El însuşi mai înainte a văzut şi a arătat cu lucrurile, înviind a treia zi şi arătându-Se, şi suflând apoi în noi dumnezeiescul har. Şi aceste trei mari daruri ne-a dăruit nouă prin învierea Sa cea de-a treia zi: învierea Sa cea pentru noi, arătarea Sa şi darea păcii, şi dăruirea către noi a harului Sfântului Duh. Cu adevărat învierea Mântuitorului cea de a treia zi este o însemnare a Treimii, pentru că prin Treime avem toate cele bune ale noastre, şi chiar această întruparea şi înviere a Lui Hristos. Întrucât însuşi Cuvântul S-a făcut trup, însă şi Tatăl a binevoit, şi Sfântul Duh a împreună-lucrat. Şi în celelalte Taine în acelaşi chip se întâmplă, prin a Tatălui bunăvoire, şi prin a Duhului împreună-lucrare. Însă prin aceasta[63] a primit folos şi lumea cea întreită: lumea mintală[64] (inteligibilă), adică îngerii,

[63] Adică, iconomia învierii lui Hristos din morți după trei zile, profețită încă din Vechiul Testament, a revărsat har peste întreaga făptură: oamenilor, îngerilor şi făpturilor necuvântătoare.

[64] „Ο νοητός κόσμος", expresie greu de tradus, întrucât limbajul teologic românesc nu a consacrat până

cea sensibilă, aşadar cele văzute, şi omul, cel ce este alcătuit din amândouă aceste lumi, care a primit cunoaşterea Treimii prin învierea Mântuitorului; prin învierea cea de a treia zi. Primind omul arvuna nestricăciunii prin învierea Mântuitorului, se va schimba la sfârşit împreună cu lumea cea văzută, şi va moşteni nestricăciunea. „Pentru că şi făptura însăşi se va izbăvi – precum este scris – din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă întru la libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu"[65].

Şi a înviat a treia zi, după Scripturi

Toți Sfinții Părinți propovăduiesc că nu de la ei sunt aceste învățături, ci sunt grăite din Scripturi, şi că proorocii şi apostolii sunt

acum o expresie perfect echivalentă cu cea grecească. În tradiția traducerilor de la noi au fost folosite mai multe expresii oarecum echivalente, ca de pildă: „lumea cea gândită", „lumea inteligibilă", „lumea înțelegătoare" etc. Noi am preferat să redăm în cazul de față prin „lume mintală", pentru că este mai aproape de sensul etimologic, şi întrucât desemnează exact realitatea expresiei „ο νοητός κόσμος", în acest caz semnificând lumea îngerilor, care în Cântarea a 9-a a Catavasiilor Buneivestiri a Maicii Domnului sunt numiți printr-o sintagmă extrem de fericită „mințile cele fără de trupuri".

[65] Rom. 8, 21.

martorii acestor lucruri; aşadar, unii cu faptele, iar alţii cu Scripturile ne-au adus la cunoştinţă cele despre venirea lui Hristos [în trup] şi despre viaţă, precum şi cele despre moartea, şi despre învierea Lui.

Şi S-a suit la ceruri

Şi aici mare şi minunat [lucru se săvârşeşte]! Că firea pământească în locul cel de sus a fost înălţată. Căci Cel ce S-a pogorât pentru noi şi a rămas întru Tatăl, Acelaşi este şi Cel ce S-a suit, pe de-o parte arătându-Se nouă cu trup şi pe pământ petrecând, iar pe de alta, înălţând firea pe care a asumat-o de la noi, şi mai presus decât toată începătoria şi puterea cerească aşezându-o, şi dimpreună cu Tatăl[66] şezând [pe un scaun]. Căci fiind Acesta Cuvântul cel din sânul lui Dumnezeu, şi asumând El acest trup, cu totul l-a unit cu Sine, şi i-a dăruit cinste egală, fiindcă este nedespărţit de El, şi pe acesta l-a făcut trup al Său, şi este Unul şi acelaşi în ceea ce priveşte ipostasul, chiar dacă este îndoit în privinţa firilor, fiind unicul Fiu Unul-Născut, Unul Hristos Domnul, cunoscut

[66] Vezi Marcu 16, 19.

fiind în două firi şi în două lucrări şi voinţe specifice firii.

Şi şade de-a dreapta Tatălui

Căci [Hristos] nu şade îmbrăcat cu trupul dimpreună cu îngerii, nici nu slujeşte Tatălui, ci mai degrabă ca un Fiu al lui Dumnezeu întrupat împreună-închinat este cu Tatăl şi cu Duhul. Iar prin aceasta nu este adăugat nimic mai mult Sfintei Treimi, fiindcă nici nu este altul cel ce s-a întrupat, ci însuşi Cuvântul, Care şi mai înainte de a Se întrupa petrecea întru Tatăl, iar întrupându-Se, petrece în acelaşi chip [dimpreună cu Tatăl].

Şi iarăşi va să vie cu slavă să judece viii şi morţii

Căci atunci când a venit [Cuvântul] şi S-a întrupat din Fecioară, S-a arătat într-o neînchipuită sărăcie şi smerenie, şi nu numai de oameni, dar nici de toţi îngerii nu a fost cunoscut; iar aceasta a fost până când S-a suit Acesta la ceruri, desăvârşind iconomia Sa; întrucât cetele cele mai de deasupra [cerului] necunoscându-L, spuneau: „Cine este Acesta împăratul slavei?"[67] Iar când va veni în vre-

[67] Ps. 23, 8.

murile de pe urmă, Se va arăta cu slavă mare foarte, Acelaşi fiind îmbrăcat cu trupul, aşa cum s-a şi înălţat la cer, cu razele Dumnezeirii luminând creaţia, îngerii stând de faţă, oamenii înviind, dracii fiind surpaţi şi în focul cel veşnic trimişi, necredincioşii şi păcătoşii în veci fiind osândiţi, iar credincioşii şi dreptii în veci fiind încununaţi. În chip drept este să vină cu slavă; pentru că Domn al slavei[68] este, ca toţi să fie slăviţi prin slava ce vine de la El, potrivit căreia i-a şi făcut şi i-a chemat [la existenţă]; iar ceilalţi, care n-au voit a primi slava Lui, nici să-L slăvească pe El, fie din firea îngerilor, fie din cea a oamenilor, după dreptate fiind osândiţi, vor fi alungaţi în focul cel veşnic; precum şi aceea că, arătându-Şi slava Sa casnicilor Lui, deacum în chip desăvârşit, nu o va mai ascunde nicidecum de la aceştia, ci va fi – aşa cum este scris – Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor celor ce strălucesc în lumina Sa.

Să judece viii şi morţii

Aşadar, pe toţi oamenii, viii şi morţii, nu în sensul că atunci ar fi unii oameni care să nu fi murit, adică să fie vii, sau să fie vreunii

[68] Vezi Ps. 23, 10.

cu sufletele vii, iar cu trupurile moarte; şi nici nu va fi cineva atunci care să nu fie înviat cu trupul. Căci toţi vor fi ridicaţi din morţi. Şi niciunul dintre oameni nu va fi atunci care să nu fi murit şi care să nu fi înviat. Căci, dacă însuşi Domnul a suferit moarte cu trupul, Cel ce ne-a dăruit nouă învierea, cu atât mai mult [vom muri] noi cei cu totul supuşi morţii. Aşa se şi cuvenea să fie. Toţi cei din Adam, ca aceia care din acela suntem muritori, vom şi muri, şi de la Mântuitorul primind noi învierea, vom învia. „Să judece viii şi morţii", este scris. Întrucât vor învia cei ce au murit la început şi strămoşii, iar cei vii din acel timp[69] al învierii, vor muri deodată, într-o clipeală de ochi, aşa cum spune dumnezeiescul Pavel[70], şi vor fi schimbaţi[71] îndată[72] ce vor învia.

[69] Cei ce se vor afla în rândul celor vii în momentul celei de-a doua veniri a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

[70] Vezi 1Cor. 15, 52.

[71] Este vorba, aşadar, de transfigurarea trupului firesc în trup duhovnicesc, care se va întâmpla la cea de-a doua venire a Mântuitorului.

[72] De fapt schimbarea duhovnicească a trupului şi învierea vor fi evenimente ce se vor produce deodată, prin directa lucrarea harului dumnezeiesc.

Să judece viii şi morţii

Aşadar, Hristos va judeca pe toţi, în calitate de singur şi adevărat Judecător, fiindcă El este Cuvântul Dumnezeului celui viu, Cel ce pe toate le-a făcut, Cel ce pe toate le vede, Judecătorul simţirilor şi al cugetelor inimii[73]; Cel ce pătrunde până la oase şi până la măduvă[74], precum este scris, Cel ce singur este Stăpân al tuturor, Cel ce pe toate ale tuturor le vede, şi puternic este a răsplăti fiecăruia potrivit mişcării, lucrării, şi voii Sale. Pe Care, cu deosebire acest lucru, îl şi mărturiseşte a fi Dumnezeu adevărat, aşa cum mai înainte am spus, întrucât este Fiu al lui Dumnezeu după fire. Căci El este singurul Judecător în calitate de drept şi adevărat, ca Judecător al robilor lui, puternic fiind El a răsplăti, ca Acela ce este Stăpânul tuturor.

A Cărui împărăţie nu va avea sfârşit

Căci în timpul de faţă, pentru că [Hristos] a desfiinţat păcatul în trupul Său, vădindu-Se El a fi singurul om fără de păcat, şi S-a răs-

[73] Evr. 4, 12; Rom. 2, 16.
[74] Vezi Evr. 4, 12.

tignit şi a înviat, S-a arătat a împărăţi asupra morţii, şi pe cel-viclean cu legături l-a legat, ba chiar mai mult, El şi împărat este, Dumnezeu fiind; însă împărăţeşte cu adevărat numai întru cei ce-L cunosc şi Îl slăvesc pe El. Iar în cei necredincioşi, şi în cei cu cugetare străină [de cea a Bisericii], şi în cei ce trăiesc în păcate, cu toate că le este acestora Făcător şi Proniator, însă nu împărăţeşte peste ei în chip desăvârşit, întrucât prin liberul lor arbitru nu-L voiesc pe El, ci mai degrabă se lasă robiţi de diavolul. Ba mai mult, chiar şi păcatul acesta[75] a fost îngăduit să se lucreze după voia proprie cât timp va fi această lume stricăcioasă şi pieritoare, spre cercarea şi alegerea celor buni. Şi când va veni[76] din cer El, adică Stăpânul, şi lumea va fi reînnoită, aşa cum este scris, iar începătorul răutăţii va fi cu totul legat, atunci păcatul nu va mai avea lucrare; şi-i va pune pe toţi vrăjmaşii Săi sub picioarele Sale[77]; şi toţi oamenii cei vicleni vor fi scoşi afară [din Împărăţia lui Dumnezeu] dimpreună cu de-

[75] Păcatul în general, care stăpâneşte lumea prin lucrarea celui-viclean, şi prin libera alegere a omului.
[76] A se înţelege aici a doua venire a Mântuitorului.
[77] 1 Cor. 15, 25.

monii. Aşadar, începând a se lucra[78] viaţa cea veşnică, va fi numai Hristos, Lumina cea adevărată, dimpreună cu îngerii şi cu sfinţii. Pentru aceasta şi Împărăţia Lui nu va avea sfârşit, aşa cum zice Daniel, pe norii cerului văzându-L venind pe Cel numit Fiul Omului, şi până la Cel vechi de zile[79], adică la însuşi Tatăl ajungând, şi dându-I-Se toată puterea, aşadar, putere asupra tuturor, chiar şi ca om, pe care, cu adevărat, prin faptul că e Cuvânt veşnic o are împreună cu Tatăl; când şi toţi Îl vor mărturisi pe El Domn, tot genunchiul se va pleca şi toată limba va mărturisi, spune Pavel, „că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl"[80]; şi nu va fi nimeni care să-I stea împotrivă.

Şi întru Duhul Sfânt

Expunerea hotărârii de credinţă a celor trei sute optsprezece Sfinţi Părinţi de la Niceea, propovăduind Treimea până la această [pro-

[78] Acesta este momentul în care făpturile încep a se împărtăşi din viaţa cea veşnică. Prin urmare, este începutul lucrării vieţii veşnice doar pentru făpturi, nu şi pentru Dumnezeu cel veşnic.

[79] Vezi Dan. 7, 13.

[80] Filip. 2, 11.

poziţie] fiind făcută, şi neavând aceasta niciun fel de lipsă, a propovăduit mai întâi pe Dumnezeu şi Tatăl, şi apoi imediat pe Fiul cel mai înainte de veci născut, şi de o fiinţă cu Tatăl, şi a Cărui întrupare a urmat a fi făcută după aceea pentru restaurarea noastră, întrupare ce s-a săvârşit prin Duhul Sfânt din prea nevinovata Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Iar pe Duhul Sfânt L-au mărturisit doar, chiar dacă nu au expus mai pe larg cele cu privire la El, întrucât nu a fost nevoie. Aşadar, a fost propovăduită Dumnezeirea desăvârşită de către acel dumnezeiesc Sinod al Sfinţilor Părinţi; căci Treime şi Unime este Dumnezeul nostru; întrucât Tatăl este fără de început; Fiul este de o fiinţă cu Tatăl, întrupându-Se mai apoi pentru noi, aşa cum mai înainte a fost spus; Căci Duhul Sfânt este al lui Dumnezeu, şi una este Dumnezeirea şi puterea celor trei [Ipostasuri], şi cele trei sunt un singur Dumnezeu, iar alt Dumnezeu nu există. Însă, despre Fiul s-a vorbit mai pe larg; întrucât nu era atunci cineva care să nu consimtă cinstirii Duhului; iar împotriva Fiului era rău-credinciosul Arie, care spunea blasfemii. Macedonie, aflându-se sub [stăpânirea] duhului cel viclean şi fiind mişcat

de acela, s-a ridicat hulitor împotriva Duhului Sfânt, însă de cei ai Dumnezeiescului Duh a fost învins. Locul înfruntării a fost Constantinopolul, de aceea şi locul acesta este al Duhului; şi până acum luptându-se duhovniceşte pentru Duhul, îndură toată răutatea, şi acesta [Constantinopolul] este mărturisitor al Dumnezeiescului Duh, şi izgonitor al celor ce se împotrivesc Duhului, iar primitorilor de Duhul şi celor ce li s-a dat putința de a transmite harul Duhului, le este slujitor şi conducător. În acest loc adunându-se al doilea Sinod, şi întâmplându-se a fi ierarhii mişcați de Duhul Sfânt, au desăvârşit alcătuirea Sfântului Simbol prin mărturisirea aceluiaşi Dumnezeiesc Duh, şi împotriva necredincioşilor Apolinarie şi Macedonie au expus credința mai pe larg, ca unii ce au spus blasfemii, unul despre întruparea Cuvântului, iar altul despre [dumnezeirea] Duhului Sfânt; pe care Simbol şi prooroceşte l-au alcătuit Sfinții Părinți, sfărâmând şi ruşinând cu totul nu numai eresurile cele de mai înainte de ei şi pe cele din vremea lor, dar şi pe toate cele ce aveau să urmeze. Pe acest Simbol l-au primit şi celelalte prea sfinte Sinoade ca dumnezeiesc, şi s-au supus acestuia, neadăugând la el nimic, nici

scăzând ceva din el, chiar dacă multe sminteli s-a încercat a fi introduse în Biserică de ereticii cei din timpurile mai târzii. Pe care şi risipindu-le cu adevărat prin Duhul Sfânt, Părinții Bisericii cei ce s-au adunat, cu alte definiții de credință (oros-uri) au pecetluit adevărul; Această definiție a credinței [de la Niceea şi Constantinopol] au păzit-o ca un principiu a orice hotărâre de credință, cu totul neclintită, ținută chiar cuvânt cu cuvânt; şi în acest chip au poruncit tuturor a-l ține neschimbat, iar pe cei ce vor îndrăzni să-l clintească cu ceva i-au pus cu totul sub anatemă. Pentru că şi cei ce au expus acest Simbol, n-au fost oricine s-ar fi întâmplat, ci urmaşii urmaşilor Sfinților Apostoli, care s-au şi luptat până la sânge pentru Hristos, şi rănile Lui le-au purtat, şi prin durerile mărturisirii au fost încununați, şi strălucesc prin harismele lor cele dumnezeieşti.

Şi întru Duhul Sfânt Domnul

Întrucât Duhul este Domn şi împreună-plinitor al Treimii; căci Domnul nostru i-a trimis pe ucenici ca să boteze în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt[81]. Iar

[81] Vezi Matei 28, 19.

Duhul Sfânt a fost propovăduit de prooroci, aşa cum a fost şi Fiul.

Domnul

Întrucât [Duhul] este de o ființă cu Tatăl şi cu Fiul. Căci precum Tatăl este Domn, asemenea şi despre Fiul şi despre Duhul Sfânt este scris a fi Domn. Nu sunt trei Domni, ci un singur Domn; căci este o singură Dumnezeire, şi fire, şi domnie, şi putere, şi lucrare, şi voință a celor trei [Ipostasuri].

De viață făcătorul

„Căci întru El trăim, ne mişcăm şi suntem"[82], fiind noi făcuți şi vieţuind de la Tatăl prin Fiul dimpreună cu Duhul Sfânt. Căci toate sunt susținute prin aceeaşi voie, mişcare şi lucrare a unei unice Dumnezeiri în Treime. Aşadar, de la Duhul avem viața şi mişcarea, pentru că şi îngerii sunt duhuri ce-şi primesc viață de la Sfântul Duh, dătătorul-de-viață al tuturor făpturilor, Care înviază toate, tot aşa şi sufletele prin El sunt duhuri vii. Drept aceea şi scrie că a suflat Dumnezeu în fața lui Adam suflare de viață şi „s-a făcut omul

[82] Vezi Fapte 17, 28.

cu suflet viu"[83], mărturisindu-L Scriptura prin aceasta pe Dumnezeiescul Duh că este făcător de viață.

Care din Tatăl purcede

Întrucât [Duhul] nu este dintr-o altă Ființă sau Ipostas, aşa cum nici Fiul nu este. Ci Fiul din Tatăl este născut, pentru aceasta şi este numit Unul-Născut, iar Duhul Sfânt este purces potrivit unui alt mod, fiind şi acesta negrăit. Pentru că şi modul naşterii Cuvântului este potrivit unei rațiuni negrăite, aşa cum şi modul de ființare nenăscut al Tatălui este de negrăit. Aşa cum despre Dumnezeu şi Tatăl numai prin cunoaşterea credinței putem noi să ştim că este, chiar dacă îl mărturiseşte întreaga făptură, şi pe Fiul şi Cuvântul Său numai prin credință putem primi că este, cu toate că făptura despre Acesta învață, alcătuită fiind şi înfrumusețată prin Cuvântul, tot aşa şi pe Duhul cel Sfânt de folos ne este numai prin credință a-L primi, chiar dacă lucrarea şi facerea Lui de viață este propovăduită de toată făptura.

[83] Fac. 2, 7.

Care din Tatăl purcede

În acest chip teologhisesc Sfinții Părinți, așa cum a spus Dumnezeu Cuvântul, nefiind aceştia îndrăzneți sau samavolnici şi cu cugetare trufaşă, căci nu au spus lucruri născocite de ei, ci câte au primit de la Învățătorul au învățat. Întrucât Cuvântul cel din Tatăl nu spune: „din Mine purcede Duhul", ci „din Tatăl"[84]. Iar tu, iubitorule de inovații, îndrăzneşti a spune aceasta, pe care El n-o spune despre Sine? Şi oare cine ar cunoaşte mai degrabă purcederea cea fără de început a Dumnezeiescului Duh, tu, sau El? Cu toate acestea, ai fi cunoscut cele cu privire la purcederea Duhului dacă ai fi avut mintea întreagă, fiindcă Cuvântul care este din Tatăl fără început, împreună cu Duhul fără început, cunoaşte cele ce sunt cu privire la Duhul; şi El le predă mai lămurit şi mai veridic decât tine. Tu neurmând Mântuitorului, te arăți a fi potrivnic şi spui că nu grăieşte adevărul Cel ce este Adevărul, şi voieşti să te faci un alt fel de exeget al cuvintelor Lui, inovator față de Sfinții Părinți. Căci dacă aceia nu îndrăznesc să spună ceva în afară de ceea ce a

[84] Vezi Ioan 15, 27.

spus El, şi cinstindu-l cuvintele le-au aşezat ca hotar (oros[85]), şi urmaşii acestora n-au alcătuit altă hotărâre de credință afară de aceasta; priveşte până la ce îndrăzneală ai ajuns, o, omule, spunând despre Cel necuprins, ceea ce El nu a descoperit, nesocotindu-i pe cei introduşi în tainele dumnezeieşti şi pe teologii Aceluia. Iar dacă spui că inovația ta a fost culeasă din anumite cuvinte, sau ale Scripturii sau ale Sfinților Părinți, aceasta nu este deloc adevărat. Căci nicidecum nu ar fi spus ei lucruri în contradicție cu cele ale lor, şi nici să mărturisească ceva diferit de Sfântul Simbol, întru care au primit şi Botezul, şi Preoția, şi săvârşirea vieții, iar prin scrierile lor să afirme alte lucruri. Ci mintea acelora este îndreptată tocmai spre Simbol, fiindcă acela este temeiul dreptei slăviri; tu însă cu multă obrăznicie spui unele împotriva altora, mărturisindu-ți prin aceasta trufia, şi vădindu-te mincinos împotriva sfinților, schimbând hotarele veşnice, pe care le-au

[85] Ὅρος = oros, hotar, hotărâre (dogmatică). Orosul reprezintă mai mult decât o simplă definiție de credință; acesta este totodată o realitate duhovnicească ce reprezintă hotarul care trasează limitele puterii de cunoaştere şi a experierii omeneşti în relația cu Dumnezeu.

aşezat Sfinţii Părinţi, care sunt şi ai tăi. Căci dacă aceşti Părinţi ar fi cunoscut în ce fel vei răstălmăci cele spuse de ei, ar fi aşezat şi pentru acestea lămuriri ale termenilor, ca nu cumva să-i faci pe dânşii a fi martori mincinoşi. Dacă ei au păzit hotărârea de credinţă pe care ne-au transmis-o nouă, săvârşindu-se ei întru aceasta şi pentru acest fapt au fost preaslăviţi de Dumnezeiescul Duh, este vădit că şi toate scrierile lor se îndreaptă spre expunerea hotărârii de credinţă. Şi priveşte cât de mare este nelegiuirea ta. Pe hotarul cel de obşte al bunei credinţe, Simbolul Credinţei, pecetea teologiei Sfinţilor Părinţi, îl răstorni prin ceea ce adaugi tu; pe tine însuţi te scoţi din împreună-glăsuirea Sfintelor Sinoade; şi te arăţi pe tine înălţat mai presus decât acei mulţi şi dumnezeieşti bărbaţi; teologia Mântuitorului cea despre Sfântul Duh încerci a o desfiinţa; scriind tu ceva pe lângă ceea ce au scris, au explicat şi au hotărnicit pnevmatoforii Părinţi; [încerci] să răstorni unitatea teologiei de la Sfinţii Apostoli şi până la noi, şi tradiţia cea dintru început a credinţei; îndrăzneşti a destrăma pacea Bisericii, pe care ne-a încredinţat-o Mântuitorul ca pe o comoară; şi te faci pricinuitor de

sminteli şi de schisme între Biserici[86]; împotriva Duhului Sfânt te porneşti, ca prin inovaţiile şi prin cuvintele tale să-L arăţi mai mic decât Fiul şi decât Tatăl; te-ai semeţit să tulburi Taina Treimii, şi încerci a introduce două principii [în Dumnezeire]; numai pe tine însuţi te-ai rânduit tuturor judecător, lucru pe care Sfinţii Părinţi nu-l încuviinţează, căci ei toţi dimpreună, cu multă socotinţă au lămurit cele despre Dumnezeu. Te făleşti a avea stăpânire asupra tuturor, aşa cum numai Mântuitorul este Stăpân.

Petru se numeşte pe sine împreună rob cu Cornelie[87]; şi împreună cu Iacov şi cu ceilalţi Apostoli se sfătuieşte. Şi Pavel aleargă să împlinească Evanghelia, şi în acelaşi fel ceilalţi. Căci au învăţat de la Mântuitorul şi au luat aminte la aceasta: „Cel care va vrea

[86] Sf. Simeon începe un dialog imaginar cu un romano-catolic, în care dezvoltă o polemică pe baze teologice la adresa inovaţiilor dogmatice apărute în Apus, în principal *Filioque*. Considerăm necesar să amintim aici faptul că în zilele noastre *Filioque* este prezent nu numai în Biserica romano-catolică, ci, după Reformă, el a fost menţinut şi de ramurile calvină şi luterană, iar ulterior chiar şi de Biserica Anglicană.

[87] Vezi Fapte 10, 26.

să fie întâiul între voi să vă fie vouă slugă"[88]. Acest lucru este vădit şi la fericiții episcopi, chiar şi ai Romei, în vremea Sinoadelor Ecumenice. Căci smeriți au fost aceştia, ai lui Hristos fiind şi următori ai ucenicilor Lui, n-au îndrăznit ca cele cu privire la dreapta credință să le lucreze potrivit minții lor, ci prin cunoştința păstrată în comunitatea fraților. Aceştia împreună cu ceilalți au pecetluit [dogmele], urmărind buna înțelegere a Bisericii. Căci aceia au cunoscut cuvintele Mântuitorul Hristos: „Unde sunt doi sau trei adunați întru numele Meu şi Eu sunt în mijlocul lor"[89]. Iar tu, mergând împotriva tuturor, te-ai ridicat nu numai împotriva Sfântului Simbol, ci şi asupra Botezului şi a celorlalte aşezăminte ale Bisericii, făcând Botezul fără Mirungere, iar Mirungerea nedând-o la vremea potrivită; şi mulți din cei botezați de voi[90], fără Mirungere se să-

[88] Matei 20, 27.

[89] Matei 18, 20.

[90] Textul de față este extrem de util în ceea ce priveşte cunoaşterea modului în care s-au desfăşurat lucrurile după schisma din 1054, generata, precum se ştie, de adaosul *Filioque* din Crezul Bisericii Apusene. Iată că încă din sec. XIV-XV, când scrie Sf. Simeon, se formase deja o „tradiție" apuseană, care, din păcate,

vârşesc (mor) şi neîmpărtăşiți cu Dumnezeiasca Euharistie. Nu în acest fel scrie Dionisie, cel întocmai cu Apostolii; nici în acest chip [a învățat], a săvârşi Sfânta Jertfă, cu azime, nici a se hirotoni episcopi şi preoți întru ungere cu untdelemn, nici ca un singur episcop să hirotonească alt episcop, ci aşa cum este scris în canonul apostolic dat prin Clement; iar Biserica, aşa cum a primit dintru început, în acelaşi fel păzeşte până astăzi tradiția. Şi sfinții cei mari dintru început împreună cu ea mărturisesc acelaşi lucru, şi mai cu seamă Dionisie şi Maxim, unul vădindu-se urmaş al Apostolilor, luând mucenicia în Apus şi scriind despre Tainele şi tradițiile Bisericii, celălalt mare între mărturisitori s-a arătat şi înțelept în cele dumnezeieşti, la Roma petrecând mult timp, şi mai cu seamă despre Tainele Bisericii şi despre Sfânta Jertfă a scris şi a tâlcuit, aşa cum şi noi încercăm a face, minunându-se de cartea dumnezeiescului Dionisie şi consfințind-o pe aceasta. Aşadar şi această fărădelege a voastră este foarte mare,

nu s-a oprit la *Filioque*, ci a continuat practica inovațiilor fără temei biblic şi patristic, până în vremurile contemporane.

căci schimbați dumnezeieștile tradiții (predanii), cele dintru început. Căci spune Apostolul: „Fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră"[91]. Iar în ceea ce privește credința și sfintele tradiții (predanii) în acest chip spune: „Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit, să fie anatema"[92]. Oare nu este înfricoșător cuvântul acesta împotriva voastră, cei ce introduceți inovații în cele ale credinței și ale tradițiilor Bisericii? Însă și hotărârile Sfintelor Sinoade sunt împotriva voastră, ale întâiului și ale celui de al doilea care au expus „orosul" dogmatic, iar după acestea și ale celor cinci Sinoade care au urmat acestora, întrucât i-au dat anatemei pe cei ce vor fi ispitiți să adauge sau să scoată ceva din hotărârile de credință. Dar oare nu roșești din pricina acestora și nu-ți acoperi fața? Căci așa cum a fost descoperit, Treimea este mai înainte de veci! Și doar Tatăl este unicul izvor al Dumnezeirii, așa cum spune Sfântul Dionisie, și „Părinte

[91] 2 Tes. 2, 15.
[92] Gal. 1, 9.

al Luminilor"[93], așa cum spune fratele Domnului. Iar Luminile sunt Fiul și Duhul, și dimpreună veșnice sunt dintru El, potrivit firii [dumnezeiești]. Prin urmare Duhul este dimpreună fără de început întru Tatăl, și este dintru Tatăl, și unit este cu Fiul, și nu se desparte de El, căci Sfânta Treime este nedespărțită. Așadar, purcederea Lui este fără de început. Iar cuvântul Scripturii care spune: „Lua-va dintr-al Meu"[94], și „Duhul lui Hristos"[95], și „Trimis-au Domnul Duhul Fiului Său"[96], și „a suflat" și „a însuflețit" și „varsă" și „izvorăște", și celelalte, acestea sunt spuse pentru trimiterea Duhului, care se face în vremurile cele de pe urmă și pentru noi; însă Duhul nu primește la sfârșitul vremurilor ceva, ci este desăvârșit dintru început. Darurile acestea, care ne-au fost oferite nouă la sfârșitul vremurilor, sunt harisme ale Treimii celei Una, dăruite din Tatăl prin Fiul în Duhul, tot așa cum cerul și pământul cu Cuvântul lui Dumnezeu și cu Duhul s-au întărit și prin

[93] Iacov 1, 17.
[94] Ioan 16, 14.
[95] Rom. 8, 9.
[96] Gal. 4, 6.

puterea cea creatoare, căci este o unică lucrarea a celor trei [Persoane]. Una este cauza cea după fire şi a Fiului şi a Duhului, iar aceasta este Tatăl, iar dimpreună cu Cuvântul şi cu Duhul este şi cauză făcătoare a făpturilor. Aşadar harismele sunt oferite analog cu fiecare [dintre făpturi]. Şi Isaia vorbeşte despre un anumit număr al harismelor Duhului[97]; şi Pavel, aşa cum cel dinainte spune, şi el scrie despre Hristos: „Întru care locuieşte trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii"[98], numind prin aceasta nu numai Ipostasul Cuvântului, ci şi dumnezeieştile harisme specifice firii, pe care le are de la Tatăl şi le dăruieşte [lumii] prin Duhul. Pentru aceasta pogorându-Se peste El s-a arătat Duhul; şi a rămas peste El. Nu în sensul că s-ar fi întrupat şi Duhul, sau ar fi locuit cu Ipostasul în acel dumnezeiesc Trup, ci întrucât a vărsat toate darurile într-acea dumnezeiască Biserică, adică în Trupul Său, precum şi Tatăl a binevoit întru El în acelaşi chip, numindu-L pe El „Fiu iubit"[99]. Aşa cum spune şi proorocul: „Cel

[97] Vezi Isaia 11, 2-3.
[98] Col. 3, 9.
[99] Luca 3, 22.

iubit al Meu întru Care a bine voit sufletul Meu; pune-voi Duhul Meu peste El"[100].

Prin urmare, prin dumnezeiasca asumare Cuvântul s-a unit în mod ipostatic [cu firea omenească]; însă Tatăl şi Duhul nu sunt în mod ipostatic întru El, căci numai Cuvântul S-a întrupat. Prin urmare, dacă întru El este trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii, Duhul S-a pogorât peste El şi a rămas, potrivit lucrărilor (energiilor) şi dăruirilor a rămas, şi potrivit împreună-lucrării (sinergiei) Lui cu Fiul. Aşadar, [Duhul] nu după Ipostas purcede din Fiul, însă şi ceea ce primim noi, har este ceea ce primim, întrucât spune: „Din plinătatea Lui noi toţi am luat, şi har peste har"[101]. Căci noi, mulţi fiind, primim harisme multe şi felurite. Prin urmare, în felul următor este erminia rânduită de Sfinţii Părinţi la aceste cuvinte: „Dintr-al Meu va lua şi va vesti vouă"[102], spunând ei: adică din cuvintele Mele şi din cunoştinţa Mea. Şi a suflat şi le-a zis acelora: „Luaţi Duh Sfânt"[103]; ceea ce

[100] Matei 12, 18.
[101] Ioan 1, 16.
[102] Ioan 16, 14.
[103] Ioan 20, 22.

trebuie înțeles ca fiind spus despre primirea unui singur har, acela de a lega şi a dezlega; şi „Duhul lui Hristos nu-L au"[104]; căci întru El locuiesc trupeşte toate harismele; şi: „A trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său"[105]; pentru că întru El este ca Cel ce este de o fire, şi nedespărțit de Acesta rămâne; şi [în acest chip] se spune că trimite darurile. Aşadar, acestea sunt cele din care se spune acum că este arătată purcederea Duhului Sfânt, precum şi prin spusa aceasta: „Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl"[106], arătând şi prin aceasta că Duhul este de la Tatăl şi vine cu voia Aceluia şi cu a Lui însăşi întru noi, pentru ca să ne ofere nouă harul şi înțelepciunea cea mai presus de minte, spre înțelegerea şi împărtăşirea de Tatăl şi de Fiul şi de însuşi Duhul pe cât este cu putință. Lucru care cu adevărat s-a şi înfăptuit, crezând toate neamurile cele din lume, şi harul Treimii împărtăşindu-li-se. Acest lucru este vădit şi din săvârşirea Botezului care se face în numele Sfintei Treimi, şi din celelalte sfinte slujbe.

[104] Rom. 8, 9.
[105] Gal. 4, 6.
[106] Ioan 15, 26.

Aşadar, Duhul Sfânt este fără început din Tatăl, aşa cum este şi Fiul; şi nedespărțit este de Tatăl şi de Fiul ca Cela ce este de aceeaşi fire [cu Ei]; iar îngerilor şi nouă oamenilor ni Se arată la sfârşitul vremurilor. Însă existența Sa nu o are de la Fiul, aşa cum şi dumnezeiescul Damaschin scrie. Căci cauză a Celor ce sunt dintru El este numai Tatăl. Fiindcă, dacă Mântuitorul ar fi cunoscut că este şi dintru El cauza Duhului, n-ar fi tăinuit acest lucru, bun fiind El, şi pentru aceasta venind, ca să mărturisească adevărul. Aşadar, Duhul este din Tatăl, aşa cum Cuvântul Tatălui a spus; pentru că Tatăl este singura cauză şi principiul unic al Celor ce veşnic sunt din El, al Fiului Unuia-Născut şi al Duhului. Potrivit firii [dumnezeieşti] acelaşi Stăpân este, dimpreună cu Cuvântul şi cu Duhul, care este şi cauza făcătoare a tuturor [făpturilor], pe toate din cele ce nu sunt aducându-le întru a fi, adică Tatăl dimpreună cu Fiul şi cu Duhul. Pentru aceasta nu este niciodată despărțit de Fiul şi de Duhul, ci aşa cum Tatăl este veşnic fără de început, împreună şi Fiul şi Duhul după fire fără început sunt dintru El; şi pentru aceasta, [Ipostasurile Fiului şi Duhului] sunt dintru El şi întru El

potrivit firii [comune]; căci fără de patimă fiind Tatăl, fără trup şi desăvârşit, şi Celor desăvârşiți le este Izvor. Pentru aceasta şi dimpreună fără început, aşa cum s-a spus, sunt din El Fiul şi Duhul potrivit firii, nedespărțiți fiind Aceştia între Ei şi unul față de altul, şi ca o singură putere, şi o singură lucrare şi o singură mişcare sunt cunoscuți. Iar dumnezeiescul Maxim în acest chip spune: „Tatăl este întru Fiul şi în Duhul; şi Fiul întru Tatăl şi în Duhul; şi Duhul Sfânt în Tatăl şi în Fiul"[107]. Iar Sfinții Părinții frumos şi cu înțelepciune dumnezeiască teologhisesc în acest fel, următorii lui Hristos fiind aceştia.

Care din Tatăl purcede

Sfinții Părinți sunt cu toții mărturisitori ai faptului că [în Treime] Tatăl este Cauza. „Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit", se spune despre Duhul, fiind El de aceeaşi fire şi nedespărțit de Tatăl şi de Fiul; şi mai cu seamă dintr-aceasta teologhisind ei au dovedit în chip foarte învederat că Duhul este din Tatăl. Aşadar, să se ruşineze cei ce inventează alte [dogme], căci Sfinții

[107] Neidentificat.

Părinți mai înainte au spus: „Cel ce din Tatăl purcede", neadăugând în nici un fel „şi de la Fiul", şi după aceea spun ei: „Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit". Prin urmare, este tuturor învederat că acest cuvânt al Simbolului învață că Tatăl este cauza Duhului, mărturisind că Duhul este din Tatăl ca şi Fiul; în timp ce celălalt cuvânt care spune: „Care împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit", indică nedespărțirea Treimii, aceeaşi voie şi aceeaşi putere. Aşadar, nimeni să nu aducă blasfemii, nici să nu îndrăznească a spune cele pe care Dumnezeu Cuvântul, întrupându-Se şi cuvinte dumnezeieşti spunând, nu le-a poruncit. Şi iarăşi, nu de la [expresiile] „voi trimite"[108] şi „de la Mine va lua"[109], şi altele ca acestea, poate să găsească cel ce inovează îndreptățire ca să aducă blasfemii. Căci acestea sunt [spuse] cu privire la timpul viitor, şi pentru noi; Duhul de mai înainte ființând[110]. Noi

[108] Ioan 15, 26.

[109] Ioan 16, 14.

[110] Aşadar, dacă ideea despre purcederea Duhului „şi de la Fiul" ar fi întemeiată pe versetele biblice menționate mai sus, s-ar produce o nepermisă confuzie între Teologie şi Iconomie, între ceea ce este Dumnezeu

însă am fost făcuți [mai întâi], şi mai pe urmă[111] am fost replăsmuiți şi dăruiți cu har; şi primind noi Duhul, n-am primit ipostasul Sfântului Duh, nici firea Dumnezeirii, ci darul şi harul, iar aceasta s-a făcut pe potriva puterii şi aşezării noastre. Şi unul este prooroc al lui Hristos, altul apostol, iar altul învățător, altul grăieşte în limbi, iar altul are lucrarea tămăduirilor. „Unuia se dă cuvântul înțelepciunii, iar altuia tâlcuirea şi altuia deosebirea duhurilor. Toate acestea le lucrează Unul şi acelaşi Duh, împărțind fiecăruia cum voieşte în sine şi lucrările Sale în lume, de asemenea s-ar ajunge la confuzia dintre energia (lucrarea) dumnezeiască şi Ipostasul dumnezeiesc. Cu adevărat, aceste versete nu constituie sub nicio formă argumente în favoarea purcederii Duhului şi de la Fiul (*Filioque*), ci doar pretexte fără nici un fel de fundament teologic. Contextul biblic lămureşte îndestulător pe cel dornic de cunoaştere că este vorba despre viitoarea pogorâre a Duhului peste Apostoli şi peste cei ce vor crede în cuvintele lui Hristos.

[111] „La sfârşitul vremurilor", când a avut loc întruparea Cuvântului şi evenimentele mântuitoarea care au urmat, culminând cu învierea din morți a Mântuitorului Iisus Hristos. Este o viziune extrem de importantă din punct de vedere teologic, specifică Părinților Răsăriteni, aceea că eshatologia începe din momentul întrupării Cuvântului.

te"[112], aşa cum scrie Apostolul Pavel. Prin urmare, cel ce primeşte Duhul primeşte o harismă, iar nu firea Duhului. Iar faptul că a suflat şi a spus: „Luați Duh Sfânt"[113], nu arată faptul că atunci[114] purcede Duhul, căci El este fără de început, şi nici nu L-a dăruit în chip ipostatic. Aici este vorba despre un har al Duhului, acela de a lega şi a dezlega, aşa cum învață şi cuvinte următoare: „Cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veți ține, vor fi ținute"[115].

Aşadar, aşa cum s-a spus, şi celelalte cuvinte ale Scripturilor şi ale Sfinților Părinți tot în acelaşi chip înțeleg şi fac cunoscute cele cu privire la darurile Duhului, care la sfârşitul vremurilor ne-au fost dăruite nouă. Şi pe care cunoscându-le Părinții, şi mărturisindu-le, în acest fel le-au înfățişat aceştia în Simbolul Credinței; şi toți cei de după dânşii pe aceeaşi voință s-au sprijinit; şi toți s-au botezat cu acest Simbol al Credinței, şi

[112] 1 Cor. 12, 11.

[113] Ioan 20, 22.

[114] Este vorba de momentul în care Hristos Se arată Apostolilor după înviere, atunci când instituie Taina Spovedaniei.

[115] Ioan 20, 23.

tot prin acesta au primit Preoția, şi cu el şi-au predat sufletele lui Dumnezeu, şi au fost preaslăviți de Dumnezeu cu puterea facerii de minuni şi cu alte multe harisme.

Aşadar, nimeni să nu răstălmăcească dumnezeieştile cuvinte ale acestor Sfinți Părinți, nici să inoveze alte învățături, adică să adune alte înțelesuri din scrierile Părinților, fără să le priceapă pe acestea, nici să le înțeleagă scopul. Tot credinciosul să stea neclintit[116] întru mărturisirea cea adevărată şi sigură a Sfinților Părinți, pe care toți dimpreună au rânduit-o, şi totodată toți au şi păzit-o. Şi în acest fel toată dorirea de certuri, schisma şi tulburarea vor fi îndepărtate; iar pacea pe care a sădit-o Hristos în Biserici va răsări. Căci între cei ce sunt iubitori de certuri se naşte disputa, şi din dispută războirea, iar din război ce lucru poate ieşi fără a fi dureros? Robul lui Dumnezeu însă nu trebuie să se certe. Aşadar, dacă voieşti să rămâi în adevăr, nu muta hotarele cele veşnice, pe care le-au aşezat Părinții tăi.

[116] Cuvântul de mai sus are şi sensul de „neschimbat". Omului, prin fire schimbător, i se oferă posibilitatea dobândirii unei stabilități a firii prin alipirea cu putere de adevărata credință.

Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat

Căci o singură închinare şi o cinstire aduc făpturile Treimii. Pentru că toate sunt create de Sfânta Treime.

Şi slăvit

Căci în una şi aceeaşi Putere, Slavă şi Dumnezeire a Tatălui şi a Fiului este cunoscut Duhul; şi proniator al făpturilor este Acesta, şi făcător de viață al tuturor; şi deopotrivă cu Tatăl şi cu Fiul este slăvit.

Care a grăit prin prooroci.
Întru una, sfântă, sobornicească[117] şi apostolească Biserică.

Nu numai între Apostoli S-a arătat în vremurile cele din urmă [Duhul], ci a fost chiar

[117] În original „καθολικήν εκκλησία" (Biserica universală). Aşa cum îndeobşte este cunoscut, acest termen a fost redat în limba română prin „Biserică sobornicească". Cu toate că Biserica are această calitate a sobornicității, totuşi, termenul grecesc „καθολικήν" are o semnificație uşor deosebită şi mai cuprinzătoare decât termenul din limba română, folosit în textul actual al Simbolului de credință. Pentru o înțelegere corectă a acestui termen, vom recurge la lucrarea Mitropolitului Pergamului Ioannis Zizioulas, *Euharistie,*

şi în prooroci, cu toate că oarecum mai în umbră S-a făcut cunoscut atunci; şi nici unul dintre aceia nu a grăit fără de Duhul Sfânt. Pentru aceasta şi Moise a avut Duh Sfânt; şi cei şaptezeci de bărbaţi au primit Duh; şi David cerea Duh[118] şi a avut; şi toţi ceilalţi drepţi şi prooroci, fiecare dintre ei au primit din harismele Acestuia, potrivit vredniciei fiecăruia; şi la facerea tuturor a fost împreună-lucrător cu Tatăl şi cu Fiul, aşa cum mărturiseşte David: „Cu Cuvântul Domnului", spune el „cerurile s-au întărit, şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor"[119]; şi în Lege a fost mai înainte desăvârşindu-l pe Aaron, dând ungere şi săvârşind sfinte slujbe; şi

Episcop, Biserică, Ed. Basilica, Bucureşti, 2009, p. 116-121. Astfel, din lucrarea de mai sus aflăm că termenul „καθολικήν" s-ar putea traduce aproximativ prin „universală", dar nu în sensul geografic sinonim cu „mondială", de exemplu, ci având semnificaţia de „întreagă", „completă", „generală". În acest sens, o Biserică locală este în acelaşi timp universală, adică întreagă, deplină. Prin urmare, în cazul Bisericii Ortodoxe nu există opoziţie între universal şi regional. În mentalitatea Bisericii primare Biserica Ortodoxă era universală şi reprezenta întregul, spre deosebire de erezii, care reprezentau parţialul.

[118] Vezi Ps. 50, 12.

[119] Ps. 32, 6.

Duhul Domnului era cel ce l-a umplut pe Veseleil; şi ceata proorocilor acelaşi lucru face cunoscut, cu Duhul lui Dumnezeu mai înainte văzând cele ce aveau să fie, şi lucrători de minuni fiind făcuţi. Însă mai curat şi mai luminat L-au primit pe El ucenicii Mântuitorului, şezând Duhul peste ei în chipul limbilor de foc[120], ceea ce face cunoscut mai ales faptul că deşi S-a arătat mai curat, şi a fost dăruit Apostolilor, şi prin aceştia celor ce au crezut [propovăduirii apostolice], însă nu a fost dat Ipostasul Său, ci harismele. Căci cum ar fi în multe părţi Cel neîmpărţit? Şi Cel ce este fără formă şi nematerialnic, ca şi când ar fi într-o materie şi într-o formă? Iar aceste harisme s-au întins mai mult în Apostoli, decât în prooroci. Căci nu era numai într-un neam [harul Duhului], ci la toate neamurile era trimis, şi îndată harul era dat potrivit cu trebuinţa. Căci, este scris că grăiau în limbi[121] şi prooroceau. Pentru aceasta şi prin mijlocirea lor – mişcaţi fiind de Duhul Sfânt – a fost înnoită făptura, cunoscând pe Dumnezeul cel adevărat, pe Cel în Treime [închinat]; şi cu Dumnezeu s-a unit, primind harul Duhului.

[120] Vezi Fapte 2, 3.

[121] Vezi Fapte 2, 4.

Cel ce a grăit prin prooroci

Se spune aceasta întrucât şi proorocii sunt propovăduitori ai lui Hristos, fiind îndemnați de Dumnezeiescul Duh, aşa cum şi mai înainte a fost spus.

Întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică

Aşadar, întru una, întrucât acelaşi Dumnezeu este al Legii şi al harului, iar [Biserica] s-a făcut una, a îngerilor şi a oamenilor, întemeiată fiind pe temelia Apostolilor şi a proorocilor, şi de asemenea una este credința, unul este Botezul, Unul Hristos, Care a strâns-o pe aceasta în jurul Lui, fiind piatra cea din capul unghiului şi întemeiere a acesteia; sfântă, aşadar, ca aceea ce este cu Duhul sfințită, şi cu Hristos unită, prin Botez şi prin Mirungere, prin Preoție şi prin Euharistie, şi prin celelalte Taine, fără de pată fiind, şi logodită lui Hristos.

Iar sobornicească[122], ca aceea ce din toate neamurile este adunată şi susținută în Hristos, şi este îmbogățită cu cunoştința cea adevărată, şi este preîntemeiată prin prooroci, clădită prin apostoli, şi împodobită şi susținută prin durerile şi sângele mucenicilor, al ierarhilor şi al pustnicilor, despre care a fost arătat că posedă în chip desăvârşit cunoştința Treimii, mărturisind aceştia după Petru pe Hristos cel propovăduit mai înainte, pe Unul din Treime întrupat, că este Fiul lui Dumnezeu. Iar apostolească, fiindcă de la aceştia [de la Apostoli] în chip deosebit, care după Hristos s-au arătat a fi şi temelii şi ziditori ai Bisericii, a fost adunată, unită şi sprijinită Biserica, adunând, toți Apostolii deopotrivă, o turmă din toate limbile şi neamurile, şi la Păstorul cel Mare şi Stăpânul tuturor aducându-o; pentru aceasta, adevărata Biserică este unirea întru adunare a drept-slăvitorilor din toată lumea. Iar Biserică sobornicească (universală) este adunarea drept-slăvitorilor care mărturisesc credința ortodoxă, chiar dacă şi Bisericile locale se numesc sobornicești (universale), pentru cinstea cea dată lor de Sfinții Părinții. Iar acestea au fost rânduite pentru o bună îndreptare a lucrurilor, iar nu pentru o rea cugetare. Pentru că însuşi Mântuitorul nostru nu lepădarea lui Petru, ci mărturisirea lui a numit-o piatră, zicând acela: „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu

[122] Vezi mai sus, nota 111.

celui viu"[123], şi pe piatra aceasta a spus că va zidi Biserica Lui[124]. Drept aceea, Biserică sobornicească sunt cei ce-L mărturisesc împreună cu Petru şi cu ceilalţi Apostoli pe Hristos în chip drept. Despre Biserică se spune aceasta, ca aceea care a fost adunată din toate neamurile, şi ca aceea care a fost întemeiată prin Hristos, piatra cea din capul unghiului[125], unindu-se cu El o dată pentru totdeauna, şi care păzeşte această credinţă fără stricare.

Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor

Iar acesta este cel mai mare dintre darurile dumnezeieşti, căci acesta nu este vreo oarecare spălare rituală a Legii, nici vreo slujbă sau vreo jertfă sensibilă[126], care să nu aibă puterea să curăţească, oricât de multe ori ar fi săvârşită, şi într-aceste ritualuri pentru cei cuvântători (raţionali) cele necuvântătoare fiind

[123] Matei 16, 16.

[124] Vezi Matei 16, 18.

[125] Vezi Matei 21, 42.

[126] Se înţelege aici un ritual pur simţual, lipsit de prezenţa unei lucrări dumnezeieşti în sine şi, prin urmare, văduvit de orice fel de efect mântuitor în om.

aduse ca ofrandă. Căci încă nu fusese cunoscut adevărul lui Hristos, Cel fără de păcat, nici Jertfa cea vie a trupului Său, care a fost înălţat pe Cruce nu fusese făcută, nici curăţire desăvârşită, nici înnoire nu era. Căci, întrucât acestea au fost înfăptuite, iar Hristos S-a jertfit pentru noi, şi din coasta Lui avem apa şi sângele, prin acestea noi suntem restauraţi; căci prin Sângele Său suntem readuşi la viaţă, iar prin apă unindu-ne cu Sfântul Duh, de trei ori afundându-ne întru dânsa, suntem curăţiţi prin chemarea atotlucrătoarei Treimi, de îndată fiind noi replăsmuiţi, devenind noi fii ai Luminii şi fii ai lui Dumnezeu după har, îmbrăcându-ne în Fiul cel adevărat, în Iisus Hristos, Dumnezeul nostru. Căci Cel ce pentru noi S-a botezat Se află împreună cu noi în apă, şi pe noi ne îmbracă în chipul nestricăciunii şi al sfinţeniei Sale. Aceasta ne vesteşte şi Pavel spunând: „Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat"[127]. Căci pentru acest har S-a botezat Hristos, pentru ca harul Duhului şi chipul sfinţeniei Acestuia să-l aşeze în apă. Şi astfel, tot cel ce se botează în apa pătrunsă de harul Duhului, prin invo-

[127] Gal. 3, 27.

carea Sfintei Treimii, primeşte chipul curăţiei, al nepătimirii şi al luminării care se află în trupul[128] lui Hristos. Iar Botezul acesta este; ca omul îmbrăcându-se în chip nevăzut cu Hristos, să devină cu totul fără de păcat şi plin de Duh; iar dacă va păzi harul, aşa cum a spus şi unul dintre cei cu har dăruiţi, poate deveni şi prooroc şi apostol şi înger. Iar acesta nu este lucru de mirare; căci dacă este el în acelaşi chip cu Hristos, înfiat fiind omul după har, cu mult mai mult îi este cu putinţă a deveni în acelaşi chip cu îngerii. Acest dar ne-a fost dăruit nouă de Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce dintru început ne-a zidit pe noi, iar acum ne-a replăsmuit spre o existenţă mai bună, Care în chip nepătimaş S-a întrupat din Fecioară, şi nepătimaş născându-Se, şi pe noi tot în chip nepătimaş din coasta Lui duhovniceşte ne şi naşte, ne

[128] Curăţia, nepătimirea şi luminarea se află în trupul lui Hristos, iar de aici ele sunt transmise nu numai în sufletul celui ce se botează dar şi în trupul său. Aceste calităţi harismatice primite în Taina Botezului se vor transforma ulterior în începuturi (principii) ale vieţii duhovniceşti, al cărei parcurs porneşte de la curăţirea de păcate, trece prin nepătimire pentru a sfârşi în luminarea dumnezeiască cea fără de sfârşit.

şi adapă, ne şi hrăneşte, ne şi înviază prin Duhul. Aşadar, prin Sângele şi prin apa care au curs din coasta Sa, cu apa, aşa cum a fost spus, ne renaşte dimpreună cu Duhul, iar prin Sângele Său ne face fii. Şi fără acestea nu ne este cu putinţă a ne mântui.

Pentru aceasta şi mulţi dintre ereticii cei neînţelepţi, dimpreună cu necredincioşii, fiind ei mişcaţi spre aceasta de demonii cei vicleni, a se porni ei în chip deosebit împotriva acestor sfinte şi mântuitoare Taine ale lui Hristos, adică împotriva dumnezeiescului Botez şi a Sfintei Împărtăşanii, în aşa fel încât, neajungând ei [a avea părtăşie] cu acestea, să nu izbutească [a primi] viaţa cea veşnică.

Hotărâre înfricoşată se află şi împotriva celor ce n-au primit Botezul, şi împotriva celor ce nu s-au împărtăşit de Euharistia cea făcătoare de viaţă. Căci este scris: „De nu vă veţi naşte din apă şi din Duh, nu veţi intra în Împărăţia lui Dumnezeu"[129]. Şi: „De nu veţi mânca Trupul Fiului omului, şi de nu veţi bea Sângele Lui, nu veţi avea viaţă veşnică întru voi"[130].

[129] Ioan 3, 3.

[130] Ioan 6, 53.

Aşadar, unul este Botezul, pentru că şi Cel ce pe acesta l-a rânduit este Domnul cel Unul, care o dată pentru totdeauna S-a răstignit pentru noi, şi o dată pentru totdeauna Şi-a vărsat Sângele, dându-se El pentru noi Jertfă Tatălui. Şi Pavel spune acestea atunci când scrie: „Un Domn, o credinţă, un Botez"[131].

Prin urmare, nu este alt Botez după acesta, nicio altă lăsare [a păcatelor] după har[132], renaştere sau replăsmuire, nici izbăvire din păcat asemenea [Botezului]. Fiindcă chiar dacă se spune „al doilea Botez", aceasta este însă [lucrarea] pocăinţei, care se face prin multe dureri; căci este trebuinţă de spovedanie şi smerenie, lacrimi şi străpungere a inimii, nevoinţă (luptă duhovnicească) pe cât este cu putinţă, şi milostenie, şi mai ales rugăciuni neîncetate, ca să izbutim noi aceasta. Există şi o altă iertare, cea a mărturisirii şi a mucenicie pentru Hristos[133]; iar aceasta este dăruită cu greu şi la vremea potrivită. Pe acest temei este *un Botez spre iertarea păcatelor.*

[131] Efes. 4, 5.

[132] În expresia de faţă „după har" trebuie înţeles în sensul de „prin intermediul, sau mijlocirea harului".

[133] Iată o precizare extrem de importantă, aptă să ne lămurească în privinţa condiţiilor mărturisirii lui Hristos. Aşadar, mărturisirea şi mucenicia sunt lucrătoare şi implicit mântuitoare doar în momentul în care

Aştept[134] ***învierea morţilor***

În ceea ce priveşte această temă sunt multe căutări [pentru explicarea ei], atât din partea credincioşilor, cât şi din partea necredincioşilor, fiind aceştia nedumeriţi în cele cu privire la înviere. Acestea sunt cu totul lipsite de raţiune, mai ales pentru credincioşii ortodocşi care se află în îndoială, întrucât Domnul ne-a predat cele despre învierea morţilor prin cuvinte, dar şi prin lucruri, ca Acela ce El însuşi a înviat din morţi; căci pentru noi a înviat, ca şi noi să înviem întru El. Aşadar, cel ce are îndoieli în privinţa învierii, leapădă [realitatea] învierii lui Hristos[135]. Însă Mântuitorul Hristos a

ele sunt expresia unei harisme date de Dumnezeu în acest sens. Altfel, ar putea fi un gest întinat, nemântuitor, mişcat de un impuls, mai mult sau mai puţin sesizabil, al mândriei.

[134] Verbul „προσδοκώ" înseamnă mai curând „nădăjduiesc". Aşadar, în cazul de faţă, nu este vorba de o aşteptare pasivă, ci de o aşteptare întru cunoştinţă, care presupune o nelinişte benefică îndreptată spre iminentul eveniment al învierii morţilor.

[135] Vezi 1 Cor. 15, 12.

înviat cu adevărat! Iar aceasta o mărturiseşte credinţa creştină, care a fost semănată şi a prins rădăcini în toată lumea. Iar morţii vor învia prin puterea lui Hristos; după cum şi cuvintele Sale, care mulţi morţi au înviat mai înainte, în chip limpede dau mărturie despre acest lucru. De asemenea, toată făptura propovăduieşte acest fapt prin strălucirea şi lucrarea luminii, prin mişcarea tuturor lucrurilor din tot locul, prin naşterea oamenilor şi a dobitoacelor, prin creşterea roadelor, şi din semințele semănate [care se transformă prin moarte în plante], potrivit predaniei lăsată nouă de Apostolul Pavel[136]; şi că va fi un sfârşit al stricăciunii; căci lumea, acest univers, este făptură a Celui nestricăcios, şi a Celui ce fiinţează veşnic; şi că stricăciunea la un moment dat va înceta. Aceasta a mărturisit-o Pavel cu tărie[137]. Şi se va înnoi făptura, precum este scris, şi mai cu seamă omul, cel mai cinstit decât toţi, care s-a învrednicit a avea trupul organ al cuvântătorului şi viului suflet, şi a lucra împreună cu trupul şi cu sufletul. Deci atunci îşi va primi propriul trup, pentru ca să se găsească omul întreg, fie pri-

[136] Vezi 1 Cor. 15, 36-38.

[137] Vezi 1 Cor. 15, 53-54.

mind slavă, fie chinurile iadului. Fiindcă şi stricăciunea a fost făcută mai cu seamă prin trup. Deci, aşa cum va fi cer nou şi pământ nou, transformându-se spre mai bine, asemenea şi omul va fi deplin cu sufletul şi cu trupul, transformându-se spre mai bine[138]. Şi Biserica, urmând Învăţătorului, lui Iisus Hristos, Celui ce a zis: „Nu este Dumnezeul morţilor, ci al viilor"[139], propovăduieşte învierea morţilor, despre care şi Simbolul credinţei spune: „aştept învierea morţilor", adică a trupurilor noastre, iar nu ale altora, care se vor uni atunci cu propriile[140] noastre suflete.

Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin.

Această [viaţă] va fi nemărginită şi veşnic fără de sfârşit; şi precum viaţa acesta este neîntreruptă şi veşnică, tot aşa starea fiecăruia, ori de odihnă, ori de osândă, va fi ne-

[138] Vezi 1 Cor. 15, 51-52.

[139] Matei 22, 32.

[140] Se poate observa în acest pasaj o minunată pledoarie pentru caracterul unic şi irepetabil al persoanei omeneşti, folositoare atunci, dar mai cu seamă azi, în mediul contemporan multicultural, purtător şi transmiţător al unor învăţături greşite, din vechea paradigmă gnostică, cum ar fi de pildă reîncarnarea.

mărginită şi fără de sfârşit. Dar şi aici mulţi dintre cei rău-credincioşi bârfesc de la ei înşişi, îndrăznind a respinge veşnicia osândei viitoare. Aceasta li se întâmplă prin desăvârşita înşelare şi amăgire a celui-viclean, astfel încât, nădăjduind ei că pedeapsa va avea sfârşit, să nu lase nicio răutate nefăptuită. Căci dacă ar fi sfârşit al iadului, la un moment dat tot păcatul ar fi iertat, şi cei potrivnici lui Dumnezeu, şi cei rău-credincioşi, şi cei necredincioşi vor fi împreună-slăviţi cu cei bine credincioşi şi sfinţi. Şi ce cuvânt ar fi mai lipsit de evlavie decât acesta? Dacă ar fi sfârşit al osândei, atunci ar fi sfârşit şi al Împărăţiei cerurilor, şi n-ar fi dreptate la Dumnezeu; dar drept este Domnul şi a iubit dreptatea.

Pentru aceea Se şi arată cu dreptate spunând despre cei din partea stângă că „Vor merge aceştia în osânda veşnică"[141], iar nu în cea trecătoare. Iar pentru cei din partea dreaptă spune: „Iar dreptii în viaţa cea veşnică"[142], care va fi desăvârşită (întreagă) şi nesfârşită. Pentru cei păcătoşi iarăşi spune: „Şi

[141] Matei 25, 46.

[142] Matei 25, 46.

viermele lor nu moare şi focul nu se stinge"[143]. Iar aceasta pe drept [se face]. Căci aici este timpul dat îndreptării celor căzuţi în păcate, şi aici este locul, unde avem noi liber arbitru. Atunci va fi o singură stare a timpului; va fi un timp al despărţirii şi al răsplătirii fiecăruia în parte, a ceea ce după vrednicie şi-a ales.

Aşadar, nimeni să nu se deznădăjduiască sau, îndulcindu-se cu păcatele sau fiind cuprins de oarecare înşelăciune, să se amăgească pe sine cu unele ca acestea, căci chinurile celor ce nu se pocăiesc sunt veşnice. Pentru aceasta şi pocăinţa [a fost lăsată], iar aceasta este până la răsuflarea cea mai de pe urmă; căci dacă aceasta ar fi de folos dincolo, nu s-ar mai fi dat cu desăvârşire pe pământ. Şi ce lucru minunat ar fi lucrat iconomia Mântuitorului, dacă ar fi fost pocăinţă în cele de dincolo, sau sfârşit al chinurilor iadului? Iată cât de mare este lipsa de minte a necredincioşilor! Însă, întrucât Dumnezeu [a petrecut] între oameni, şi au fost date Tainele lui Dumnezeu, şi cuvinte de învăţătură până la Patimi, şi nevoinţe până la sânge [a suferit Domnul], şi mai pe urmă a fost dată

[143] Marcu 9, 48.

pocăința[144], să mărturisim ceea ce ne-a fost predat de către Mântuitorul nostru, de Apostoli şi de Sfinții Părinți, spunând: „Aştept învierea morților şi viața veacului ce va să fie", adică cea veşnică.

Iar la sfârşit aceşti Părinți au spus „Amin", care este ca o adeverire şi pecete a Sfântului Simbol al credinței, încuind pe cei dinafara Bisericii cu un fel de încuietoare, şi păzind ca într-un fel de bună cămară a Bisericii comoara credinței, pentru ca nimeni, nici să nu scoată ceva, nici să nu adauge ceva nelegitim.

Acest dumnezeiesc şi cu totul sfânt şi peste tot desăvârşit Simbol al drept-slăvitoarei noastre credințe, mărturisire a Sfinților Părinți, hotarul (definiția) credinței celei adevărate, îmbrățişându-l şi cu dragoste primindu-l, cu sufletele, cu limba şi cu buzele, mărturisindu-l cu îndrăzneală, ca pe un sfânt dar încredințat nouă de Dumnezeu purtătorii şi de Dumnezeu slăviții şi de Dumnezeu mişcații Părinți, să-l păzim întru noi nevătămat şi

[144] Taina Pocăinței a fost dată de Domnul Iisus Hristos după slăvita Sa înviere din morți, prin suflarea harului Său peste Sfinții Apostoli, aşa cum este consemnat la Ioan 20, 22-23.

curat şi nestricat totdeauna; pentru ca cu rugăciunile sfinților celor ce l-au întemeiat şi l-au păzit pe acesta, şi ale celor mai înainte de dânşii, de la care au primit aceştia cunoştința Simbolului, şi dimpreună cu ale tuturor sfinților, şi prin rugăciunile sfinților îngeri, şi cu ale pururea Fecioarei Maria, ale Maicii Mântuitorului şi Dumnezeului nostru Iisus Hristos, ale celei singure Preasfinte şi cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, ca un dar curat oferind Treimii această bună mărturisire, să ne izbăvim de iadul cel veşnic, şi dimpreună cu Hristos să dobândim dumnezeiasca desfătare a veşnicei Lui Împărății şi slava şi desfătarea lui Hristos însuşi, veşnic slăvindu-L pe Unul şi acelaşi Hristos, Fiul cel Unul-Născut al Dumnezeului celui viu, dimpreună cu Cel mai înainte de veci al Lui Părinte şi cu Prea Sfântul Lui Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

EXPUNERE FOARTE NECESARĂ FĂCUTĂ DE ACELAŞI SFÂNT PĂRINTE DESPRE DOGMELE DIN SFÂNTUL SIMBOL DE UNDE AU FOST ADUNATE ŞI ÎMPOTRIVA CUI AU FOST ELE RÂNDUITE

Lucru bun este a arăta de unde au alcătuit dumnezeieştii Părinți sfințitul nostru Simbol, pentru ca să ştim că nu de la ei înşişi [l-au rânduit], ci din dumnezeieştile proorociri adunând învățăturile şi cunoştința, cu cea mai evlavioasă cugetare împreună-scriindu-le. Aproape toate cele spuse în dumnezeiescul Simbol sunt din Sfintele Scripturi, aşa cum vor fi expuse fiecare în parte în cele ce urmează.

1. Împotriva elinilor şi a iudeilor; împotriva tuturor celorlalți necredincioşi din toate neamurile, cei care nu mărturisesc existența lui Dumnezeu, precum şi a altora care spun că există Dumnezeu, însă nu este Tată al Cuvântului Celui Unul-Născut, şi purcezător al Duhului Sfânt.

Cred

De la Evanghelie, unde se spune: „Cred în Fiul lui Dumnezeu"[145], şi: „Credeți în Dumnezeu, şi în Mine credeți"[146].

De la Apostol: „Crede în Domnul Iisus şi te vei mântui"[147].

Întru unul Dumnezeu

De la Evanghelie: „Ca să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat"[148].

De la Iacob, fratele Domnului: „Cred că Unul este Dumnezeu"[149].

Şi de la Apostolul Pavel: „Pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt

[145] Ioan 9, 35.
[146] Ioan 14, 1.
[147] Fapte 16, 31.
[148] Ioan 17, 3.
[149] Iacov 2, 19.

toate şi noi întru El; şi un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate"[150].

Tatăl

De la Evanghelie: „Mă voi sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru"[151]; şi: „Părinte Sfinte, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut"[152]; şi: „Eu către Tatăl merg"[153]; şi: „Eu voi ruga pe Tatăl Meu"[154]; şi: „Părinte, în mâinile Tale voi da Duhul Meu"[155].

De la Petru: „Bine este cuvântat Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos"[156].

De la Pavel: „Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce este binecuvântat în veci, ştie că nu mint"[157].

Atotţiitorul

De la Zaharia: „Acestea grăieşte Domnul Atotţiitorul"[158]; şi „Peste casa Domnului

[150] 1 Cor. 8, 6.
[151] Ioan 20, 17.
[152] Ioan 17, 25.
[153] Ioan 14, 12.
[154] Ioan 14, 16; 16, 26.
[155] Matei 26, 53; Luca 23, 46.
[156] Acest verset provine de fapt de la Sf. Ap. Pavel, 2 Cor. 1, 3.
[157] 2 Cor. 11, 31.
[158] Zah. 3, 7 şi passim.

Atotţiitorul"[159]; şi: „Zice Domnul Atotţiitorul"[160].

De la Iezechiel: „Adonai, Doamne, Cel ce eşti Atotţiitorul"[161]. Iar Savaot se tălmăceşte Atotţiitorul. [Nume] pe Care Isaia îl destăinuieşte a fi pentru întreaga Sfântă Treime, spunând: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot"[162].

De la Evanghelie: „Părinte, Doamne al Cerului şi al pământului"[163].

De la David: „Că în mâinile Lui sunt marginile pământului"[164].

De la Sfântul Ioan Teologul: „Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul"[165].

2. Împotriva elinilor (idololatrilor), care spun că Dumnezeu nu este cauza [aducerii] tuturor din cele ce nu sunt, şi Proniatorul a toate.

[159] Zah.14, 17, 21.
[160] Zah. 3, 7.
[161] Versetul nu a putut fi identificat la proorocul Iezechiel. O expresie aproximativă putem întâlni doar la 1 Regi 1, 11.
[162] Is. 6, 3.
[163] Matei 11, 25.
[164] Ps. 94, 4.
[165] Apoc. 1, 8; 4, 8; 11, 7.

Făcătorul cerului si al pământului

De la Moise: „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul"[166].

Din Evanghelie: „Părinte, Doamne al cerului şi al pământului"[167].

Văzutelor tuturor şi nevăzutelor

De la Apostolul Pavel: „ Pentru că întru El au fost făcute toate, cele văzute, şi cele nevăzute. Toate s-au făcut prin El şi pentru El" [168]. Aşadar, este învederat că din Tatăl, prin Iisus Hristos.

De la David: „Că El a zis şi s-a făcut, El a poruncit şi s-au zidit"[169].

3. Împotriva elinilor (idololatrilor) şi iudeilor care nu-L primesc pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Şi întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut

De la Apostolul Pavel: „Iar pentru noi este

[166] Fac. 1, 1.
[167] Matei 11, 25.
[168] Col. 1, 16.
[169] Ps. 32, 6.

un singur Dumnezeu, Tatăl, şi un singur Domn, Iisus Hristos"[170].

De la Evanghelie: „Ca să te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe care L-ai trimis"[171]; şi: „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu"[172]; şi: „Şi eu am văzut, şi am crezut, că acesta este Hristos, Fiul lui Dumnezeu"[173]; şi: „Crezi tu în Fiul lui Dumnezeu?"[174]; şi: „Iar acestea s-au scris, ca să credeţi că Iisus Hristos este Fiul Lui Dumnezeu"[175]; şi: „Unul-Născut, Fiul, care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut"[176]; şi: „Şi Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât şi pe Fiul Său Ce Unul-Născut L-a dat"[177].

De la Sfântul Ioan Teologul: „Ca să cunoaşteţi pe Cel Unul-Născut"[178].

4. Împotriva lui Arie, care susţinea că Fiul este făptură:

[170] 1 Cor. 8, 6.
[171] Ioan 17, 3.
[172] Matei 16, 16.
[173] Vezi Ioan 1, 34.
[174] Ioan 9, 35.
[175] Ioan şi 20, 31.
[176] Ioan 1, 18.
[177] Ioan 3, 16.
[178] Vezi Ioan 1, 14.

Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii

De la Evanghelie: „De la Tatăl am venit și vin"[179], și: „Ieșit-am de la Tatăl, și am venit în lume"[180].

De la Ioan: „Oricine iubește pe Cel ce a născut, iubește pe Cel născut din El"[181].

De la Evanghelie: „Și acum preaslăvește-Mă..., cu slava pe care am avut la Tine mai înainte de a fi lumea"[182]; și „La început era Cuvântul"[183]; și: „Cel ce este în sânul Tatălui"[184].

De la Apostol: „În zilele acestea din urmă ne-a grăit nouă prin Fiul..., prin care și vecii a făcut"[185].

De la Pilde: „Mai înainte de veci m-a întemeiat, și mai înainte de toți munții mă naște"[186].

[179] Ioan 16, 28.
[180] Ioan 16, 28.
[181] 1 Ioan 5, 1.
[182] Ioan 17, 5.
[183] Ioan 1, 1.
[184] Ioan 1, 18.
[185] Evr. 1, 2.
[186] Pilde 8, 23, 25.

5. Împotriva rău-credincioșilor ce aduc blasfemii despre nașterea cea nepătimașă a Fiului lui Dumnezeu cel Unul-Născut.

Lumină din Lumină

De la Evanghelie: „Ca să mărturisească despre Lumină"[187]; și: „Cuvântul era Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume"[188].

De la David: „Întru Lumina Ta vom vedea Lumină"[189].

De la Apostolul Pavel: „Care, fiind strălucirea slavei"[190].

Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat

De la Sfântul Ioan Teologul: „Acesta este adevăratul Dumnezeu și viața cea veșnică"[191]; și: „Noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, adică întru Fiul Său Iisus Hristos"[192].

[187] Ioan 1, 8.
[188] Ioan 1, 9.
[189] Ps. 35, (9) 10.
[190] Evr. 1, 3.
[191] 1 Ioan 5, 20.
[192] 1 Ioan 5, 20.

De la Evanghelie: „Eu sunt Adevărul”[193].

Apostolul Pavel: „Arătarea slavei Marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos”[194].

Născut

De la Pilde: „Mai înainte de toţi munţii mă naşte”[195].

De la Evanghelie: „Eu spre aceasta M-am născut, şi spre aceasta am venit”[196].

De la Ioan: „Cel ce iubeşte pe Cel ce a născut, iubeşte şi pe Cel născut din El”[197].

6. Împotriva lui Arie şi Eunomie.

Iar nu făcut

Căci [Cuvântul] a fost născut, iar nu făcut împreună cu făpturile; Făcătorul a toate fiind El.

De la Apostolul Pavel: „Prin Care şi veacurile s-au făcut”[198].

[193] Ioan 14, 6.
[194] Tit 2, 13.
[195] Pilde 8, 25.
[196] Ioan 18, 37.
[197] 1 Ioan 5, 1.
[198] Evrei 1, 2.

Din Înţelepciunea lui Solomon: „Cela ce a făcut toate cu Cuvântul”[199].

7. Împotriva lui Arie şi a lui Eudoxie şi a celor asemenea cu aceştia:

Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl

De la Evanghelie: „Eu şi Tatăl una suntem”[200]; şi: „Au nu ştiţi că Eu sunt în Tatăl şi Tatăl întru Mine?”[201]. Şi: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl”[202].

De la Pavel: „Care fiind strălucirea slavei şi chipul ipostasului lui Dumnezeu”[203]; şi: „Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci pe Sine s-a micşorat luând chip de rob”[204].

Prin Care toate s-au făcut

De la Pavel: „Prin Care şi vecii s-au făcut”[205];

[199] Înţ. Sol. 9, 1.
[200] Ioan 10, 30.
[201] Ioan 14, 10.
[202] Ioan 14, 7.
[203] Evr. 1, 3.
[204] Filip. 2, 6.
[205] Evr. 1, 3.

şi: „El este mai înainte decât toate şi toate prin El sunt aşezate”[206];

De la Evanghelie: „Toate prin El s-au făcut; şi fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”[207].

Din Pilde: „Mai înainte de veci m-a întemeiat”[208]. Acest verset mărturiseşte întemeierea cea neclintită şi mai înainte de veci a Înţelepciunii Sale celei vii, care este întru Tatăl; la fel şi versetul acesta: „Domnul M-a zidit la începutul căilor Lui spre lucrările Lui”[209], mai dinainte însemnează şi înomenirea prin care lucrurile cele mari ale mântuirii noastre le-a lucrat în vremurile cele de pe urmă. Precum şi: „Dumnezeu cu Înţelepciunea a întemeiat pământul”[210]. Vădeşte lucrurile cele făcute la început. Şi: „Toate cu Înţelepciunea le-a făcut”[211]. Şi: „Cela ce a făcut toate cu Cuvântul Său”[212]. Iar: „Domnul M-a zidit”[213],

[206] Filip. 1, 17.
[207] Ioan 1, 3.
[208] Pilde 8, 23.
[209] Pilde 8, 22.
[210] Pilde 3, 19.
[211] Ps. 103, 25.
[212] Înţ. Sol. 9, 1.
[213] Pilde 8, 22.

este scris şi cu sensul acesta: „Prin Mine, Înţelepciunea Sa, a binevoit Domnul a face şi a zidi lucrurile Lui”.

Şi David acestea mărturiseşte: „Prin Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit”[214]. Iar: „Domnul M-a zidit”[215], aşa cum am spus, acest cuvânt arată foarte limpede întruparea Domnului.

8. Împotriva maniheilor şi a altor necredincioşi, care nu primesc întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul.

Care pentru noi oamenii

De la Pavel: „Căci toate sunt pentru voi”[216]. Şi: „De este Dumnezeu cu noi, cine e împotriva noastră?”[217]; „Care şi pe Fiul Său nu L-a cruţat, ci pentru noi toţi L-a dat morţii”[218]. Şi: „De vreme ce pruncii s-au făcut părtaşi trupului şi sângelui, şi El asemenea s-a făcut părtaş”[219].

[214] Ps. 32, 6.
[215] Pilde 8, 22.
[216] 2 Cor. 4, 15.
[217] Rom. 8, 31.
[218] Rom. 8, 32.
[219] Evr. 2, 14.

Şi pentru a noastră mântuire

De la Isaia: „Nici înger, nici sol, ci însuşi Domnul ne-a mântuit pe noi"[220].

De la Apostolul Petru: „Această mântuire au căutat-o cu stăruinţă"[221].

De la Evanghelie: „N-am venit să judec lumea, ci să mântuiesc lumea"[222]. Şi: „Ca să se mântuiască lumea prin El"[223]. Şi: „Mântuirea din iudei este"[224]. Şi: „Acesta este Hristos, Mântuitorul lumii"[225].

9. Ca o proorocie împotriva lui Nestorie şi a altor păgâni care nu vorbesc despre o întrupare [reală] a Cuvântului, ci blasfemiază spunând că aceasta s-ar fi făcut în chip aparent.

S-a pogorât din ceruri

De la Apostol: „Cel ce s-a pogorât, Acela este Care s-a şi suit mai presus de toate cerurile"[226].

[220] Is. 63, 9.
[221] 1 Petru 1, 10.
[222] Ioan 12, 47.
[223] Ioan 3, 17.
[224] Ioan 4, 22.
[225] Ioan 4, 42.
[226] Efes. 4, 10.

De la Evanghelie: „Pentru că M-am pogorât din Cer"[227].

De la Pavel: „Căci Dumnezeu, trimiţând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului"[228].

10. Împotriva ereticilor care spun că Cuvântul a luat asupră-Şi un altfel de trup, iar nu unul omenesc, asemenea nouă.

Şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara

De la Isaia: „Iată, Fecioara va lua în pântece şi va naşte Fiu"[229].

De la Evanghelie: „Şi cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu ştiu de bărbat?"[230]. Şi: „Nu te teme Marie; şi iată, vei lua în pântece şi vei naşte Fiu; Duhul Sfânt se va pogorî peste Tine şi Puterea Celui Preaînalt te va umbri"[231].

Şi către Iosif: „Că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt"[232]. Şi: „ Fără să o fi

[227] Ioan 6, 38.
[228] Rom. 8, 3.
[229] Is. 7, 14.
[230] Luca 1, 34.
[231] Luca 1, 30, 31, 35.
[232] Matei 1, 20.

cunoscut pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul său Cel Unul-Născut, Căruia l-a pus numele Iisus"[233].

De la Pavel: „Şi a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din fecioară"[234].

De la Evanghelie: „Şi Cuvântul trup S-a făcut şi S-a sălăşluit întru noi şi am văzut slava Lui"[235].

11. Împotriva lui Apolinarie, care în chip nebunesc susţinea că trupul pe care Hristos l-a luat asupră-Şi a fost lipsit de minte (νούς), precum şi împotriva lui Eutihie, Dioscor şi Sever, şi a celorlalţi dimpreună cu aceştia, cei lipsiţi de minte, care bârfeau că şi după întrupare lui Dumnezeu-Cuvântul a fost numai cu o singură fire[236]. Dar şi împotriva lui Pyrhus[237] şi a celorlalţi monoteliţi.

[233] Matei 1, 25.

[234] Gal. 4, 4.

[235] Ioan 1, 14.

[236] Aceşti eretici, monofiziţii, prin aceea că afirmau o absorbţie a firii omeneşti a Mântuitorului în firea dumnezeiască, anulau realitatea mântuirii neamului omenesc, realizată prin înfricoşata iconomie a întrupării Cuvântului lui Dumnezeu.

[237] Despre Pyrhus şi monotelism a se vedea: Sfântul

Şi S-a făcut om

De la Pavel: „Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire sau socotit a fi întocmai cu Dumnezeu. Ci S-a micşorat pe Sine, chip de rob luând, întru asemănare omenească făcându-Se"[238]. Şi: „Unul este Dumnezeu şi Tatăl tuturor, unul este şi Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni: Omul Hristos Iisus"[239].

De la Evanghelie: „Pentru că este Fiul Omului. Nu vă miraţi de aceasta"[240]. Şi: „Iar când va veni Fiul Omului va şedea pe tronul slavei Sale"[241].

12. Împotriva celor ce spun că Domnul nu a pătimit cu trupul, ci în chip aparent:

Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, şi a pătimit şi S-a îngropat

De la Pavel: „Îţi poruncesc înaintea lui

Maxim Mărturisitorul, *Disputa Sfântului Maxim cu Pyrhus*, *Scrieri*, partea a II-a, trad. de Pr. D. Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1990, p. 320-356, în col. PSB, vol. 81.

[238] Filip. 2, 6.

[239] 1 Tim. 2, 5.

[240] Ioan 5, 27- 28.

[241] Matei 19, 28.

Dumnezeu, Cel ce le aduce pe toate la viață, și a lui Iisus Hristos, Celui ce a mărturisit în fața lui Pilat din Pont mărturisirea cea bună"[242].

De la Evanghelie: „Pe Iisus Nazarineanul cel răstignit căutați?"[243].

De la Pavel: „Și că S-a răstignit, și S-a îngropat, și S-a sculat a treia zi, după Scripturi"[244].

13. Împotriva iudeilor și a elinilor (idolatrilor) și a tuturor celor necredincioși:

Și a înviat a treia zi, după Scripturi

De la Evanghelie: „Înviind Iisus dimineața, în ziua dintâi a sâmbetelor"[245]. Și: „A treia zi este astăzi de când a fost aceasta"[246]. Și: „Înviind Iisus din morți a stătut în mijlocul ucenicilor, și a zis lor: Pace vouă"[247]. Și: „Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit fiind încă în Galileea, zicând că Fiul lui Dumnezeu trebuie

[242] 1 Tim. 6, 13.
[243] Matei 28, 5.
[244] 1 Cor. 15, 4.
[245] Marcu 16, 9.
[246] Luca 24, 21.
[247] Luca 24, 36.

să fie dat în mâinile oamenilor păcătoși, și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze"[248].

Și S-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui

De la Evanghelie: „Deci Domnul Iisus, după ce a grăit lor, S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu"[249]. Și: „Pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer"[250].

De la Faptele Apostolilor: „Și privind ei, S-a înălțat și un nor L-a luat pe El de la ochii lor"[251].

Și iarăși va să vie cu slavă, să judece viii și morții

De la Faptele Apostolilor: „Bărbați Galileeni, ce stați privind la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, așa va veni iarăși, în ce chip l-ați văzut pe El suindu-se la cer"[252].

De la Evanghelie: „Și atunci veți vedea pe Fiul Omului venind cu slavă pe nori"[253]. Și:

[248] Luca 24, 6-7.
[249] Marcu 16, 19.
[250] Luca 24, 51.
[251] Fapte 1, 9.
[252] Fapte 1, 11.
[253] Marcu 14, 62.

„Atunci vor vedea pe Fiul Omului pe scaunul slavei Sale şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile"[254].

De la Faptele Apostolilor: „Noi care am mâncat şi am băut împreună cu El, după ce a înviat din morţi. Şi ne-a poruncit nouă să propovăduim poporului şi să mărturisim că El este cel rânduit de la Dumnezeu judecător al celor vii şi al celor morţi"[255].

De la Daniel: „Am privit până ce s-au pus scaunele, şi S-a aşezat Cel vechi de zile... Şi iată că unul ca Fiul Omului venea pe norii cerului şi a înaintat până la Cel vechi de zile, şi Lui i s-a dat cinstea şi puterea"[256].

A Cărui împărăţie nu va avea sfârşit

De la Daniel: „Şi împărăţia lui împărăţie veşnică"[257]; şi: „Împărăţia Lui nu va trece la alt popor"[258]; şi: „Împărăţia Lui ţine din neam în neam"[259].

[254] Matei 25, 31-32.
[255] Fapte 10, 41-42.
[256] Vezi Dan. 7, 8, 9, 13.
[257] Dan. 7, 14.
[258] Dan. 7, 14.
[259] Dan. 7, 14.

De la Evanghelie: „Şi împărăţeşte peste casa lui Iacov în veci, şi împărăţia Lui nu va avea sfârşit"[260].

14. Împotriva lui Macedonie pnevmatomahul, adică luptător împotriva dumnezeirii Duhului Sfânt:

Şi întru Duhul Sfânt

De la Evanghelie: „Botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh"[261]; şi: „Iar când va veni Mângâitorul, Duhul cel Sfânt"[262], „pe care-L va trimite Tatăl, întru numele Meu"[263].

De la David: „Duhul Tău cel Sfânt nu-L lua de la mine"[264].

Domnul

De la Pavel: „Iar Domnul este Duh şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate"[265].

[260] Luca 1, 33.
[261] Matei 28, 19.
[262] Ioan 15, 26.
[263] Ioan 14, 26.
[264] Ps. 50, 13.
[265] 1 Cor. 3, 17.

De la Petru: „Pentru ce ai mințit Duhului Sfânt? N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu"[266].

De viață făcătorul

De la Evanghelie: „Duhul este Cel care face viu, iar trupul la nimic nu folosește"[267].

De la David: „Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului"[268].

De la Moise: „Și a suflat în fața lui suflare de viață"[269].

De la Iezechiel: „Fiul Omului, proorocește Duhului ..., și a intrat în ei Duhul și au înviat"[270].

15. Ca o proorocie împotriva inovațiilor latinilor:

Care din Tatăl purcede

De la Evanghelie: „Când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, care din Tatăl purcede"[271]. Și: „Îndată ieșind din apă, a văzut cerurile deschise, și Duhul ca un porumbel pogorându-Se peste El"[272].

De la Pavel: „Iar noi n-am luat duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu"[273].

De la David: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, și cu Duhul gurii Lui, toată puterea lor"[274].

16. Cum că una este slava și închinarea Sfintei Treimi, și una este cauza în lăuntrul Treimii, Tatăl, așa cum una este cauza Fiului Unuia-Născut, tot așa una și al Duhului. Că spunându-se mai întâi: „Care din Tatăl purcede", și apoi: „Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat", în chip vădit ni se predă această învățătură.

Cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit

De la Evanghelie: „Botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului si al Duhului Sfânt"[275].

[266] Fapte 5, 3-4.
[267] Ioan 6, 63.
[268] Ps. 103, 30.
[269] Fac. 2, 7.
[270] Iez. 37, 9-10.

[271] Ioan 15, 26.
[272] Marcu 1, 10.
[273] 1 Cor. 2, 12.
[274] Ps. 32, 6.
[275] Matei 28, 19.

Şi: „ Căci cine dintre oameni ştie ale omului, decât duhul omului, care este în el. Aşa şi cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu"[276].

Şi la Isaia şi la Iezechiel, îngerii zic: „Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot. Plin e cerul şi pământul de slava Lui"[277]. Adică a Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, a unui singur Dumnezeu în Treime.

17. Împotriva ereticilor care resping Legea veche şi proorocii:

Carele a grăit prin prooroci

De la Zaharia arhiereul: „Precum a grăit prin gura sfinţilor Săi prooroci din veac, mântuire de vrăjmaşii noştri"[278].

De la Născătoarea de Dumnezeu: „Precum a grăit către părinţii noştri"[279], şi celelalte.

De la Faptele Apostolilor: „ Despre Aceasta toţi proorocii mărturisesc, că tot cel ce va crede în El va primi iertare păcatelor, prin

[276] 1 Cor. 2, 11.
[277] Is. 63, 3.
[278] Luca 1, 70-71.
[279] Luca 1, 55.

numele Lui"[280]. Şi: „Pe care trebuie să-L primească cerul până la vremile aşezării din nou a tuturor celor despre care a vorbit Dumnezeu prin gura tuturor sfinţilor Săi prooroci din veac"[281].

De la Evanghelie: „Însuşi David a zis în Duhul Sfânt: «Zis-a Domnul Domnului Meu şezi de-a dreapta Mea»"[282].

De la Faptele Apostolilor: „Şi pe când se rugau astfel, s-a cutremurat locul în care erau adunaţi şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt şi grăiau cuvântul lui Dumnezeu cu îndrăzneală"[283].

De la Ieşire: „Şi s-a umplut de Duhul Sfânt şi proorocea în tabără"[284].

18. Împotriva celor ce spun că cele ale Legii vechi sunt împotriva celor ce sunt scrise în Evanghelie; şi asupra celor ce nu primesc descoperirile primite de prooroci:

[280] Fapte 10, 43.
[281] Fapte 3, 21.
[282] Marcu 12, 36.
[283] Fapte 4, 31.
[284] Citatul de mai sus este de fapt de la Numeri 11, 26.

Întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică

De la Pavel: „Cel ce a făcut din cele două una"[285]; şi: „Un Domn, o credinţă, un botez"[286]; şi: „Fraţi sfinţi"[287]. Şi: „Zidiţi fiind pe temelia apostolilor şi a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuşi Iisus Hristos"[288]; şi: „Voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulare în parte"[289]; şi: „Pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întâi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învăţători"[290]. Şi: „Căutaţi să prisosiţi în ele [în cele duhovniceşti] spre zidirea Bisericii"[291]. Şi: „Voi sunteţi Biserica Dumnezeului celui viu"[292]. Şi: „ spre curăţirea (sfinţilor) Bisericii"[293]. Şi: „Piatra cea din capul unghiului fiind însuşi Iisus Hristos... Întru care voi împreună sunteţi zidiţi"[294]. Şi: „El este Capul

[285] Efes. 2, 14.
[286] Efes. 4, 3.
[287] Evr. 3, 1.
[288] Efes. 2, 20.
[289] 1 Cor. 12, 27.
[290] 1 Cor. 12, 28.
[291] 1 Cor. 14, 12.
[292] 2 Cor 6, 16.
[293] Vezi Efes. 4, 12.
[294] Efes. 2, 20, 22.

trupului Bisericii"[295]. Şi aşa cum universale (sobornicesti) sunt cele şapte epistole[296], căci au fost scrise pentru toţi credincioşii de obşte, tot aşa a fost scris şi [în Crez] Biserica universală (sobornicească), adică a tuturor dreptcredincioşilor creştini.

19. Împotriva bogomililor şi a tuturor acelor necredincioşi, care nu primesc Botezul, sau îl socotesc a fi lipsit de importanţă [pentru dobândirea mântuirii]:

Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor

De la Pavel: „Mărturiseşte buna mărturisire"[297]; şi: „Cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturiseşte spre mântuire"[298]. „Un Domn, o credinţă, un botez"[299]. Şi: „Botezându-i pe ei, spre iertarea păcatelor"[300].

[295] Col. 1, 18.
[296] Este vorba de cele şapte Epistolele sobornicesti din Noul Testament: trei ale Sf. Ap. Ioan, două ale Sf. Ap. Petru, şi câte una a Sf. Ap. Iacov şi Iuda.
[297] 1 Tim. 6, 12.
[298] Rom. 10, 10.
[299] Efes. 4, 5.
[300] Luca 3, 3.

De la Evanghelie: „Botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt"[301].

20. Împotriva elinilor (idololatri), şi împotriva origeniştilor[302], care în chip nelegiuit leapădă învierea morţilor, şi, prin urmare, a Domnului nostru Iisus Hristos:

Aştept învierea morţilor

De la Faptele Apostolilor: „Pentru nădejdea în învierea morţilor sunt eu astăzi judecat"[303].

De la Isaia: „Morţii vor învia, şi se vor scula cei din morminte"[304].

De la Pavel: „Pentru că făptura aşteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu"[305].

[301] Matei 28, 19.

[302] Întrucât în teologia modernă a început să prindă contur o tendinţă care încearcă recuperarea învăţăturilor greşite ale scriitorului Origen din Alexandria (180-251), considerăm utilă o evaluare ecclesială a acestora, precum şi a consecinţelor lor asupra teologiei ortodoxe. Pentru un minim necesar în ceea ce priveşte învăţăturile eretice ale scriitorului alexandrin a se vedea ampla şi convingătoarea *Introducere* a Pr. Prof. Dumitru Stăniloae la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, EIBMBOR, Bucureşti, 2006, p. 7-60.

[303] Fapte 23, 6.

[304] Is. 26, 19 (cf. Septuaginta).

[305] Rom. 8, 19.

De la Evanghelie: „Când morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu, şi cei ce vor auzi vor învia"[306].

21. Iar acesta este împotriva origeniştilor, care în chip nebunesc spuneau că este schimbare în veacul viitor şi sfârşit al iadului.

Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin.

De la Evanghelie: „Iar cel ce îşi urăşte sufletul în lumea aceasta, îl va păstra pe el pentru viaţa veşnică"[307].

De la Faptele Apostolilor: „Şi vorbind el despre dreptate şi despre înfrânare, şi despre judecata viitoare"[308].

De la Isaia: „Părinte al veacului ce va să fie"[309].

De la Evanghelie: „Eu sunt viu şi cel ce Mă va mânca pe Mine, va trăi prin Mine"[310]. Şi: „Eu sunt învierea şi viaţa"[311]. Şi: „Vor merge aceştia în osânda veşnică, iar drepţii în viaţa veşnică"[312]. Amin.

[306] Ioan 5, 25.

[307] Ioan 12, 25.

[308] Fapte 24, 25.

[309] Is. 9, 6 (5).

[310] Vezi Ioan 6, 51; 6, 53; 6, 57; 6, 58.

[311] Ioan 11, 25.

[312] Matei 25, 46.

DESPRE DUMNEZEIESCUL SIMBOL ŞI PE SCURT DESPRE VIRTUȚI*

Credință noastră creştinească cea adevărata şi unică, mai presus de minte şi de cuvânt fiind, ca ceea ce este cu adevărat singura credință şi foarte adevărată mărturisire a lui Dumnezeu cel Unul în Treime, a Celui ce este mai presus de cunoaştere, se cuprinde pe scurt în aceste capete, chiar dacă ea este cuprinsă în chip necuprins[313] în acestea, pe

* Titlu original, cf. PG 155, 320A: *Pe scurt, atât cât este cu putință, despre unica noastră credință creştinească. Douăsprezece capete ce cuprind Legea noastră creştinească, pe care unii le-au numit articole ale credinței. Acestea au fost alcătuite în chip foarte limpede de Preafericitul Arhiepiscop al Tesalonicului, Simeon. Iar ele cuprind dumnezeiescul Simbol, şi pe scurt despre virtuți.*

[313] Credința noastră creştin-ortodoxă are calitatea

care tot creştinul care crede drept şi voieşte să se mântuiască are datoria a le mărturisi. Aceste capete, care sunt numite articole ale credinței, se spune că sunt principii sau fundamente [ale credinței]. Acestea sunt în număr de douăsprezece şi sunt păstrate în acest fel, simbolizându-i pe Apostolii lui Hristos, Care este Soarele cel neînserat, şi trimite pe cel ce crede drept în dăinuirea cea veşnică şi nemărginită a slavei Lui. Iar trei capete sunt pentru Sfânta Treime, întru cinstea aceleiaşi Treimi, care ființează veşnic, şi este cauza creatoare a tuturor; în timp ce şase sunt pentru întruparea Cuvântului. Iar aceasta este lucru minunat. Pentru că Unul din Treime fiind Cuvântul acesta, şi simplu ființând, îndoit[314] S-a făcut pentru noi, precum şi capetele dedicate Treimii îndoite sunt. Mai apoi trei

de a fi necuprinsă, întrucât dogmele şi învățăturile ei sunt revelate de Dumnezeul cel necuprins. Formele limitate ale dogmelor trimit spre o experiere a necreatului, care este nemărginită şi infinită. Dogmele devin în acest sens căile experierii Persoanei lui Hristos, a Sfintei Treimi.

[314] Prin acest limbaj, care împrumută o anumită terminologiei specifică filosofiei antice, este zugrăvită de fapt dogma Treimii, unicitatea lui Dumnezeu şi întruparea Cuvântului.

sunt capetele care aduc desăvârşirea în cinstirea Treimii celei fără început, Care pe toate făcându-le din cele ce nu sunt, în chip bun le susține şi bine le guvernează.

Iar cel dintâi dintre capete învață că Unul este Dumnezeu în ceea ce priveşte firea, iar nu mai mulți; şi de asemenea, Unul este ca putere, şi ca principiu, şi cu domnia, precum şi în calitate de Atottiitor.

Al doilea ne învață că Dumnezeu este în trei Persoane, iar nu întru una, chiar dacă Dumnezeirea este una şi nedespărțită, şi afară de cele trei Persoane, sau Ipostasuri, sau Individualități, iar în afara acestora nu mai putem spune nimic în plus. Dintre aceste trei Persoane, una este nenăscută, căci este fără cauză şi nu provine din cineva, şi este singurul cauzator al celor ce sunt din El, mai presus de timp şi în chip nepătimaş; alta este născută din Cel este nenăscut; iar cea de-a treia este purceasă din aceeaşi Persoană nenăscută şi necauzată. Iar Persoana care este nenăscută şi necauzată se numeşte Tatăl, cea născută se numeşte Fiu, iar cea purceasă Duhul Sfânt. Iar acestea sunt nedespărțite, veşnice şi mai presus de timp. Nu sunt trei Dumnezei, sau trei Domni, ci un Dumnezeu, un Domn, care

sunt Treimea, aşa cum, de altfel, cântă şi îngerii: „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot"[315]. Pentru că una este firea nedespărțită a Celor Trei, o Ființă, o putere, o slavă, o voință, o mişcare au toate aceste trei Persoane. Este un singur Dumnezeu în trei Persoane, un principiu al tuturor, şi o singură lucrare a acestora, tot aşa cum una este şi strălucirea soarelui, a razei şi a luminii, de asemenea una este lucirea şi căldura a focului, o strălucire şi o lumină, aşa este şi o singură mişcare a Cuvântului şi a Duhului [cu a Tatălui].

Al treilea cap învață că aceeaşi Treime este creatoarea tuturor celor ce există, din cele ce nu sunt făcându-le pe acestea, inteligibile (mintale) şi sensibile, văzute şi nevăzute, aducându-le în existență sub timp când Aceasta a voit, fără ca mai înainte să fi existat ceva în vreun fel, nici formă, nici materie[316],

[315] Vezi Is. 63, 3.

[316] În acest pasaj este negată în mod explicit orice fel de materie preexistentă, indiferent de calitatea sau forma acesteia. Pentru Părinții Răsăriteni crearea lumii s-a făcut în mod neîndoielnic „din cele ce nu sunt" (cf. 2 Mac. 7, 28; Rom. 4, 17; Evr. 11, 3), iar nu dintr-o materie „amorfă" (cf. Înț. Sol. 11, 17). Ideea privitoare la facerea lumii, susținută în ultimul text biblic citat,

ci aducându-le pe toate din cele ce nu sunt. Acest Dumnezeu în Treime închinat este Proniatorul tuturor celor ce sunt, tot aşa cum este şi făcătorul lor, adică Tatăl împreună cu Cuvântul şi cu Duhul, aşa cum proorocii spun, şi ne învaţă Evanghelia.

Al patrulea arată că Dumnezeu cel în Treime, Cel ce este Proniatorul nostru, cu bunăvoirea Tatălui şi prin conlucrarea Duhului, a rămas cu Cuvântul neînstrăinat şi neschimbat în ceea ce priveşte Dumnezeirea, nepătimaş şi fără stricăciune, chiar dacă pentru noi S-a făcut trup, luând pe deplin firea noastră din Sfânta Fecioară, aşadar, trup însufleţit, unit cu sufletul mintal şi liber-voitor, sfinţind pe tot omul; şi Cel ce era simplu S-a făcut în două [firi], şi Unul este din două firi desăvârşite.

Al cincilea, că din Fecioară S-a născut fără de sămânţă, fără de ispită bărbătească,

---

nu a fost primită de aceiaşi Sfinţi Părinţi, întrucât pune sub semnul îndoielii atotputernicia lui Dumnezeu. *Înţelepciunea lui Solomon*, (care face parte dintre cărţile bune de citit, dar nu canonice ale Vechiului Testament), a suferit, probabil, influenţe culturale elenistice, între care era prezentă şi ideea platoniciană a creaţiei lumii dintr-o materie preexistentă. Vezi *supra* nota 12.

după cum şi mai înainte de naştere, şi în naştere, şi după naştere a păzit-o pe ea Fecioară.

Al şaselea, că a pătimit cu trupul pentru noi, şi S-a răstignit, şi S-a dat morţii prin bunăvoirea Sa, dar nu cu Dumnezeirea; căci Aceasta este veşnic nepătimitoare; şi cu Sufletul s-a pogorât în iad, Izbăvitor al sufletelor de acolo făcându-Se; iar cu Trupul a fost îngropat. Şi cu Dumnezeirea nu S-a despărţit de sfântul său Suflet, nici de Trupul său.

Al şaptelea, că a înviat a treia zi cu libera Sa voie şi putere, şi S-a arătat ucenicilor de mai multe ori.

Al optulea, că după patruzeci de zile de la învierea Lui S-a ridicat la cer sub privirile ucenicilor şi a şezut de-a dreapta Tatălui, în aceeaşi slavă şi Dumnezeire, arătându-şi Trupul Său nedespărţit de Dumnezeire.

Al nouălea, că va veni iarăşi din cer pe pământ, cu slava Tatălui, şi împărăţia Sa o va da slujitorilor Săi, iar necredincioşilor şi păcătoşilor, după dreptate, judecata şi chinurile iadului.

Al zecelea, aceea că va învia toată firea noastră, unind sufletele cu trupurile acelea cu care mai înainte au vieţuit împreună, iar

nu cu altele străine, spre răsplătirea faptelor ce au fost lucrate în viața pământească; iar trupurile acestea vor fi nestricăcioase.

Al unsprezecelea, că Hristos va judeca viii și morții potrivit dumnezeieștilor Sale legi. Și pe cei necredincioși și nedrepți îi va osândi, iar pe cei bine-credincioși și drepți îi va slăvi.

Al douăsprezecelea, că după petrecerea de aici va fi viața veșnică, când firea se va face nestricăcioasă; tot atunci va fi izbăvirea fiilor lui Dumnezeu din stricăciune, așa cum Apostolul spune[317]; și nu va mai fi schimbare[318]. Pentru aceasta cei necredincioși și nedrepți vor avea parte împreună cu demonii de iadul cel veșnic, așa cum Domnul spune; iar cei bine-credincioși și drepții vor primi de la Hristos viață și desfătare în Împărăția cea veșnică și fără de sfârșit. Fie ca această viață și noi să o dobândim cu mila Aceluiași Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, și Dumnezeul nostru, cei ce am crezut în chip ortodox în numele Lui, și prin numele Lui

[317] Vezi 1 Cor. 15, 53-54.

[318] Nu va mai fi vreo schimbare a stării oamenilor ce vor intra în veșnicie. Din această pricină, starea fiecărui om, ce va urma Înfricoșatei Judecăți, va fi din acel moment definitivă.

am fost cinstiți, și am ținut această credință până la sfârșit neștirbită și neclintită, cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, ale îngerilor și ale tuturor sfinților Lui.

Așadar, aceste douăsprezece capete ale credinței despre care am vorbit mai înainte, pe care unii le numesc și articole, adică principii și întemeieri ale credinței, așa cum am spus, care rezumă printr-o privire generală totul[319], cuprind Sfântul și Dumnezeiescul Simbol, care a fost alcătuit mai întâi la Niceea de cei trei sute optsprezece Sfinți Părinți, și a fost desăvârșit cu puțini ani după aceea la Constantinopol, de cei o sută cincizeci de Sfinți Părinți; iar pe acest Simbol l-au pecetluit și iarăși l-au propovăduit și celelalte Sfinte Sinoade Ecumenice. Dar și Sfinții Părinți, care au strălucit în mijlocul acestor Sfinte Sinoade, l-au mărturisit în chip foarte deslușit. Și noi tot pe acesta îl mărturisim cu harul lui Hristos, dimpreună cu ei.

Capul întâi cuprinde în chip simplu [învățătura] că Dumnezeu este Unul, Unul Domn, Tatăl dimpreună cu Fiul și cu Duhul, fiindcă numește pe Tatăl și Dumnezeu, pe

[319] Universalul, totul, întregul. Vezi supra nota 111.

Fiul Dumnezeu din Dumnezeu, şi pe Duhul Îl numeşte Domn[320]; de asemenea Treimea este numită de o fiinţă, aşa cum Tatăl împreună-slăvit este cu Fiul şi cu Duhul, precum şi Atotţiitor şi un singur Creator este [referindu-se la] cele trei Persoane, aşa cum spun şi proorocii, adică Dumnezeu şi Tatăl dimpreună cu Cuvântul şi cu Duhul; la fel şi îngerii îl laudă pe un singur Domn în trei sfinţiri.

Apoi *al doilea* cap vesteşte în chip foarte limpede că acesta este Singurul Dumnezeu, Treime de Persoane fiind acesta, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt într-o singură Dumnezeire. Iar Tatăl este nenăscut şi necauzat [de cineva], El fiind cauza unică a celor ce sunt dintru El. Fiul mai înainte de veci este născut din Tatăl, Cel de o fiinţă cu El, Lumină din Lumină, Dumnezeu din Dumnezeu; iar Duhul Sfânt, Domnul de-viaţă-făcătorul din Tatăl purcede; şi că este o singură fire şi slavă mai înainte de veci a Acestora; şi este o singură putere şi închinare a celor trei [Persoane]. Căci despre Duhul se spune [în Simbol]: „Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit".

[320] Prin numirea de Domn este afirmată în mod clar dumnezeirea Duhului Sfânt.

Al treilea cap ne învaţă că Treimea este Creatorul, din cele ce nu sunt aducându-le la existenţă şi făcându-le pe toate cele văzute şi nevăzute. Pentru aceasta i se spune Tatălui: Făcătorul cerului şi al pământului şi al tuturor; iar despre Fiul: „prin Care toate s-au făcut"; iar pe Duhul Sfânt îl numeşte „de viaţă făcător", pentru că desăvârşeşte, însufleţeşte şi susţine toată lumea cea văzută şi cea nevăzută.

Apoi vestind realitatea întrupării Cuvântului, *al patrulea* cap consemnează că din Duhul Sfânt şi din Maria, Născătoarea de Dumnezeu, S-a întrupat Cuvântul.

Al cincilea cap vorbeşte despre Fecioara Maria, adeverind că şi mai înainte de naştere şi în naştere şi după naştere a fost păzită Fecioară [de Cuvântul]. Şi, de asemenea, se spune că S-a întrupat şi S-a făcut om, căci simplu fiind Cuvântul acesta, îndoit[321] S-a făcut pentru noi, asumând un trup însufleţit, suflet mintal (înţelegător) şi voitor, Unul fiind din două firi desăvârşite.

[321] Cuvântul cel veşnic a luat asupră-Şi firea omenească şi a devenit o Persoană în două firi, dumnezeiesc-omenească.

Iar *al şaselea* cap propovăduieşte că Cuvântul acesta S-a răstignit pentru noi cu trupul şi a pătimit, adică S-a dat morţii, şi S-a îngropat.

Iar *al şaptelea* cap spune că Acelaşi Iisus a înviat a treia zi.

Iar *al optulea* mărturiseşte că S-a suit la ceruri şi a şezut de-a dreapta Tatălui.

Iar *al nouălea* cap mărturiseşte că la sfârşitul lumii, iarăşi Acesta va să vină cu slavă din cer pe pământ.

Iar *al zecelea* cap ne vesteşte că Hristos va judeca vii şi morţii.

Apoi *al unsprezecelea* spune: „Aştept învierea morţilor", adeverind învierea cu propriile noastre trupuri, (iar nu în altele), unite cu propriile noastre suflete.

Iar *al doisprezecelea* cap învaţă că iadul şi Împărăţia lui Dumnezeu sunt veşnice, spunând: „Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin". Prin urmare, aceste capete cuprind dumnezeiescul Simbol, care este o vedere duhovnicească a filosofiei[322] celei după Hristos. În

[322] „Filosofiei celei după Hristos" este o sintagmă care semnifică făptuirea şi înţelepciunea dobândită din urmarea dumnezeieştilor porunci ale lui Hristos, iar nu vreo învăţătură pur filosofică, asemenea filosofiilor antice sau moderne.

acesta se mai filosofează şi despre filosofia practică cea în Hristos, a cărei cea mai înaltă latură este predarea moralei creştine, care ne învaţă şi ne şi introduce în realităţile mântuirii.

Aşadar, este scris că pentru mântuirea noastră a venit Domnul şi S-a întrupat, ca să urmăm vieţii Lui şi astfel să ne mântuiască. Şi este vestit că El a pătimit pentru noi şi a fost dat morţii, ca şi noi să-l urmăm Lui. Şi spune să ne ridicăm şi să trăim noi în nădejdea adevărului Său. Şi că va să vină la sfârşit să judece toate făpturile ce sunt în lume, întru nădejdea venirii Stăpânului însuşi se spune, şi să ne pregătim luând aminte la noi înşine în cele de aici[323]. Şi iarăşi că este viaţă veşnică; pentru a trăi în nădejdea desfătării, şi a fricii de chinurile iadului. Prin care cele trei părţi ale sufletelor noastre sunt curăţite; iar partea cuvântătoare (raţională) este curăţită prin mărturisirea evlavioasă a Treimii şi prin întruparea Cuvântului, şi prin tradiţia Botezului; partea irascibilă (voinţa), prin adu-

[323] În această viaţă trecătoare de pe pământ, extrem de importantă, întrucât aici se hotărăşte modul în care se va desfăşura viaţa noastră veşnică.

cerea aminte de întrupare şi mântuitoarele Lui pătimiri, învățând a ne smeri pentru acestea cu blândețe şi cu răbdare; iar partea cea poftitoare, prin propovăduirea învierii Lui, a înălțării, a venirii întru slavă şi a vieții celei veşnicei, ca, având partea poftitoare îndreptată către acestea, să alergăm pe calea cea dreaptă, astfel încât pe acestea să izbutim [a le dobândi]. Şi pentru că virtuțile cele mai cuprinzătoare sunt şapte: smerenia, lipsa de slava cea deşartă, neagonisirea, postul, curăția, răbdarea şi îndelunga răbdare; şi răutățile sunt şapte, potrivnice acestora: mândria, slava deşartă, iubirea de arginți, lăcomia (gastrimarghia), curvia, akedia[324] şi mânia; preasfințitul Simbol înlătură aceste răutăți, îndemnându-ne spre virtuți. Şi acelaşi Simbol ne îndeamnă către smerenie, prin mărturisirea noastră că Dumnezeu-Cuvântul S-a pogorât din cer şi S-a întrupat, iar prin a spune că S-a făcut om, ne conduce spre lepădarea slavei

[324] Detalii necesare pentru înțelegerea acestei patimi ucigătoare de suflet, a se vedea în principal *Filocalia*, vol 1, trad. rom., Pr. D. Stăniloae, Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea gândurilor* şi Sf. Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutății.*

deşarte; şi încă mai mult spre neagonisire, spre post şi spre curăție, ne îndeamnă prin aceasta. Pentru că Cel ce S-a făcut om nu avea unde să-şi plece capul, a postit, a fost fecior şi [a trăit] în curăție, şi din Fecioară S-a născut, şi fecioria ne-a învățat; spre răbdare [ne-a îndemnat], căci a fost blând şi smerit cu inima, şi necinstiri a îndurat; şi în cele din urmă îndelunga răbdare [ne-a învățat], căci a fost vândut, şi S-a răstignit, şi pentru cei ce L-au răstignit a murit, şi când pătimea răstignirea Se afla rugându-se pentru aceştia. Aşadar, prin aceste virtuți despre care am vorbit mai sus, Mântuitorul a desființat toată răutatea. Prin smerenie [a desființat] trufia, din care este necredința şi blasfemia lui Dumnezeu; prin sărăcie (simplitate), a desființat slava deşartă, din care se nasc nebunia (posedarea), pizma şi uciderea; prin neagonisire a desființat iubirea de arginți, din care sunt furtul, vicleşugul, minciuna, necredința şi trădarea lui Dumnezeu şi a fraților; prin post a desființat lăcomia (gastrimarghia) din care se nasc beția, curvia, lipsa de rânduială şi toată patima cea vicleană; prin feciorie a desființat curvia, din care este toată întinarea

şi îndepărtarea de Dumnezeu cel Sfânt; prin răbdare, akedia (trândăvia) şi slăbiciunea sufletului, din care este deznădăjduirea, nemulţumirea, întunecarea minţii şi părăsirea sufletului [de către Dumnezeu]; şi în cele din urmă, prin îndelunga răbdare, mânia şi furia cea demonică, care-i jertfeşte[325] pe fraţi, din care provine toată mânierea, duşmănia, ura, şi întinătoarea de suflet ucidere, şi desfiinţarea celor mai înalte şi de căpetenie trei virtuţi, despre credinţă, nădejde şi dragoste vorbesc, care sunt trei în cinstea Sfintei Treimi, în întregime unindu-l pe cel ce le posedă cu însuşi Dumnezeu cel în Treime închinat, pe care îl conduc la desăvârşire, dumnezeu după har făcându-l.

Pentru aceasta şi noi, fraţilor, să ne curăţim prin credinţa cea dreaptă partea cuvântătoare (raţională), aşadar prin virtuţi, şi mai ales prin cele mai cuprinzătoare, aşadar prin bărbăţie, curăţie, dreptate şi prin înţelepciune,

[325] Atunci când mânia şi furia, patimi pasibile de subtile influenţe de natură demonică, sunt lăsate slobode, este jertfită comuniunea bisericească a fraţilor, aşadar, chiar temelia vieţuirii în Biserică potrivit poruncilor Mântuitorului Iisus Hristos.

întru care se află şi toate celelalte virtuţi de căpetenie; dimpreună cu partea cea cuvântătoare a sufletului să ne curăţim şi partea cea irascibilă şi cea poftitoare, spre dobândirea nepătimirii să ne nevoim şi să vieţuim toţi potrivit lui Hristos, purtând întru noi adevărata credinţă a lui Hristos şi trăirea întru El. Şi să-L iubim pe Hristos, şi să ne unim cu Hristos, şi să devenim biserici ale lui Hristos, şi să fim bună mireasmă a lui Hristos, şi sfinţiţi în Hristos, pentru ca şi viaţa cea fără de moarte a lui Hristos, precum şi slava şi împărăţia Lui să fim învredniciţi a le dobândi în veşnicie.

Căci Aceluiaşi Hristos, Fiul Dumnezeului celui viu, se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, dimpreună cu Părintele Lui cel fără început şi cu făcătorul-de-viaţă Duh, în vecii vecilor. Amin.

„Volumul de față cuprinde trei scrieri dogmatice de mai mică întindere: 1. *Erminie cuprinzătoare a dumnezeiescului Simbol al credinței ortodoxe*, 2. *Expunere despre dogmele din Sfântul Simbol şi de unde au fost ele adunate, şi împotriva cui au fost ele rânduite*, 3. *Douăsprezece capete ce cuprind dumnezeiescul Simbol şi pe scurt despre virtuți*. Aceste lucrări ale Sfântului Simeon al Tesalonicului ne descoperă o viziune teologică centrată pe explicarea amănunțită a *Crezului ortodox*, a modului cum a fost acesta alcătuit pe baza Scripturilor şi a teologiei Sfinților Părinți, în cadrul primelor două Sinoade Ecumenice de la Niceea (325) şi Constantinopol (381). Pentru Sfântul Simeon proba autenticității credinței este Sfânta Tradiție a Bisericii, care îşi are izvorul în Hristos Însuşi."

Din *Cuvântul înainte* al Preafericitului Părinte DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Anul omagial al Crezului Ortodox şi al Autocefaliei româneşti
în Patriarhia Română – 2010